

Soutěž psychologických prací
na Katedře psychologie
Fakulty sociálních studií MU

SOUTĚŽNÍ TEXT

**Vliv rámování problematiky na
vztah mezi vírou ve spravedlivý
svět a podporou trestu smrti**

Bc. Michaela Geržičáková

Vedoucí práce: doc. Mgr. et Mgr. Jan Šerek, Ph.D.

Katedra psychologie

Brno 2022

Abstrakt

Tato práce se zabývá vlivem rámování problematiky na vztah mezi vírou ve spravedlivý svět a podporou trestu smrti. Cílem bylo s využitím internetového dotazníku ověřit, zda při odlišném zarámování problematiky trestu smrti bude obecná víra ve spravedlivý svět predikovat rozdílnou podporu trestu smrti. Vzorek respondentů čítal 581 lidí starších 18 let. Hypotézu o moderačním efektu rámování se nepodařilo podpořit, prokázaly se však významné samostatné vlivy rámování problematiky i obecné víry ve spravedlivý svět. Zkoumané vztahy neovlivňovalo pohlaví ani věk, ovšem projevil se efekt nejvyššího dosaženého vzdělání.

Abstract

This study aimed to explore the effect of framing on the relation between belief in a just world and support for the death penalty. An online survey was used to verify whether, with a different framing of the issue, general belief in a just world would predict different support for the death penalty. The sample consisted of 581 adult participants. The moderating effect of the framing could not be proven yet an influence of framing and general belief in a just world itself was found. The relations were not affected by gender or age, although the effect of the education was evident.

Poděkování

Nejdříve bych ráda poděkovala vedoucímu své práce, doc. Mgr. et Mgr. Janu Šerekovi, PhD. Jsem vděčná za všechny cenné rady, podporu a velikou ochotu. Velký dík také patří mé rodině, příteli a všem kamarádům, kteří mě podporovali nejen při psaní této práce, ale i během celého studia. Moc si toho vážím. V neposlední řadě děkuji i skvělému týmu metodologického a statistického tutoringu za jejich trpělivost a úsilí, které věnují pomoci ostatním.

Obsah

Seznam grafů	9
Seznam tabulek	10
Seznam pojmů a zkratek	11
1 Úvod	15
1.1 Víra ve spravedlivý svět	16
1.2 Trest smrti	20
1.3 Víra ve spravedlivý svět a podpora trestu smrti	24
1.4 Efekt rámování	27
1.5 Výzkumný cíl a hypotézy	30
2 Metoda	33
2.1 Výzkumný soubor	33
2.2 Design výzkumu	35
2.3 Výzkumný postup	35
2.4 Měřicí nástroje	39
2.5 Analýza dat	43
3 Výsledky	45
3.1 Deskriptivní statistiky proměnných	45
3.2 Ověření experimentální manipulace	47
3.3 Předpoklady modelu	47
3.4 Model a ověření hypotéz	48
4 Diskuze	53
4.1 Interpretace výsledků	53
4.2 Slabé a silné stránky práce	58
4.3 Návrhy pro další výzkum	61
Použité zdroje	65

Příloha A	Osnova kognitivního interview	74
Příloha B	Pilotáž	75
B.1	Zadání pilotáže	75
B.2	Výsledky pilotáže	76
Příloha C	Škála GBJW	77
Příloha D	Otázky k příběhu	78
Příloha E	Politické postoje	79
Příloha F	Rámování na výhody TS	80
Příloha G	Rámování na rizika TS	81
Příloha H	Informovaný souhlas	82
Příloha I	Debriefing	83
Příloha J	Grafy rozložení proměnných	84
Příloha K	Grafy pro ověření předpokladů	85
Příloha L	Korelace proměnných	86
Příloha M	Znázornění vztahů proměnných	87

Seznam grafů

Graf 1 - Očekávaný vztah mezi hlavními proměnnými.....	32
Graf 2 - Rozložení proměnné obecné víry ve spravedlivý svět.....	84
Graf 3 - Rozložení proměnné podpora trestu smrti.....	84
Graf 4 - Rozložení proměnné politický konzervatismus	84
Graf 5 - Heat mapa korelací proměnných	86
Graf 6 - Efekt GBJW na podporu trestu smrti	87
Graf 7 - Efekt politického konzervatismu na podporu trestu smrti.....	87
Graf 8 - Efekt GBJW na podporu trestu smrti při odlišném zarámování	87
Graf 9 - Boxploty (s CI) míry podpory trestu smrti pro jednotlivé skupiny	88
Graf 10 - Boxploty (s CI) míry podpory trestu smrti pro nejvyšší dosažené vzdělání	88

Seznam tabulek

Tabulka 1 - Deskriptivní statistiky spojitých proměnných	46
Tabulka 2 - Deskriptivní statistiky kategorických proměnných	46
Tabulka 3 - Výsledky ANOVA Omnibus testu	49
Tabulka 4 - Odhady parametrů fixed efektů	50
Tabulka 5 - Deskriptivní statistiky položek z pilotáže	76
Tabulka 6 - Korelační tabulka proměnných	86

Seznam pojmů a zkratek

BJW	– belief in a just world (víra ve spravedlivý svět)
GBJW	– general belief in a just world (obecná víra ve spravedlivý svět)
PBJW	– personal belief in a just world (osobní víra ve spravedlivý svět)
TS	– trest smrti
RWA	– right-wing authoritarianism (pravicové autoritářství)
LOC	– locus of control (volný překlad: místo řízení)
SES	– socio-ekonomický status
CI	– confidence interval (interval spolehlivosti)

1 Úvod

Spravedlnost je významným tématem v lidském životě a ve společnosti je oceňována jako jedna z důležitých hodnot. Přestože se podle Binky a kolegů (2015) hodnotová orientace může v rámci kulturního kontextu velmi lišit, Schwartz (2012) zmiňuje spravedlnost jako jednu z hodnot, která je i pro odlišné kultury společná. Zároveň její absence, tedy vnímaná nespravedlnost, může v lidech vyvolávat negativní pocity. Bondü a Inerle (2020) například poukazují na vztah mezi citlivostí ve vnímání spravedlnosti a nespravedlnosti (takzvanou justice sensitivity) a úzkostnými symptomy. Ačkoliv se touha po spravedlivém světě zdá být všeobecně rozšířená, ukazuje se, že se lidé ve vnímání spravedlnosti světa často liší (Furnham, 1993). Tím se zabýval i americký psycholog Melvin Lerner, který přišel s konceptem takzvané víry ve spravedlivý svět (belief in a just world, zkráceně BJW). Podle této teorie lidé, kteří považují svět za spravedlivé místo, věří, že se každému dostane právě toho, co si zaslouží. V takovém světě je tedy zlý člověk vždy potrestán a dobrý naopak odměněn (Lerner, 1980). Neochvějná víra ve spravedlnost světa ovšem může způsobovat i tendence, které se na první pohled už nemusí jevit tak spravedlivě. Jako příklad lze uvést hledání viny u oběti (například trestného činu) a představě, že si za situaci, která se jí přihodila, může sama (Simeunovic-Patic, 2017; Van den Bos & Maas, 2009).

Se spravedlivým světem je spojen i koncept trestu, který slouží jako odplata viníkovi, jenž musí pykat za své činy. Z výzkumů vyplývá, že právě víra ve spravedlivý svět může formovat postoje a názory na trestání pachatelů, například na typy trestů či jejich adekvátnost vzhledem k prohřešku (Halabi et al., 2014). V této práci se však zaměřím konkrétně pouze na jeden typ trestu, a to trest smrti. Ten sice v současné době není na našem území využíván, ale stále se těší podpoře nemalé části veřejnosti (Tuček, 2019). To, spolu s faktem, že je toto téma v českém prostředí zatím téměř neprobádané, nabízí prostor k hlubšímu pochopení postojů české veřejnosti. V této práci si kladu za cíl prozkoumat zmíněnou podporu trestu smrti a její souvislost s vírou ve spravedlivý svět s konkrétním zaměřením na vliv rámování problematiky trestu smrti. V teoretickém úvodu práce se budu věnovat představení jednotlivých konceptů a jejich spojitostí s důrazem na aktuální výzkumné poznatky. Poté budu hledat odpovědi na výzkumné

otázky, a to pomocí experimentu a následného testování stanovených hypotéz, vycházejících z teoretických poznatků.

1.1 Víra ve spravedlivý svět

Jak už bylo řečeno, s konceptem víry ve spravedlivý svět přichází Lerner, který své bádání, týkající se vnímání spravedlnosti, začíná už v 60. letech minulého století (Lerner, 1965). Lernerovy výzkumy, dle jeho slov, navazují na práci Milgrama (Milgram, 1963) týkající se zkoumání poslušnosti autoritám. Lze zde najít určité souvislosti, protože v rámci slavného Milgramova experimentu (1963) měli účastníci za úkol domnělé testované osoby trestat vysokými dávkami elektrického proudu. Aby se tomu tak skutečně stalo, bylo nutné v nich kromě pocitu přenesení zodpovědnosti na autoritu (v tomto případě výzkumníka) také vyvolat pocit, že si daná osoba krutý trest zaslouží, protože přece na otázku odpověděla špatně (Milgram, 1963). Lerner si také, jako spousta lidí dosud, kladl otázku, jak je možné, že se v průběhu historie různé politické režimy protkané krutými represemi těšily tak velké popularity a proč bylo násilí s nimi spojené společensky přijatelné (Lerner & Simmons, 1966).

Lerner (1980) ve své knize *The Belief in a Just World: A Fundamental Delusion* popisuje, že lidé potřebují víru ve spravedlivý svět, tedy přesvědčení, že svět funguje předvídatelně spravedlivě, jako mechanismus, který jim pomáhá adaptovat se na každodenní situace. Díky této víře se také mohou zavázat k dlouhodobějším plánům a větší sebedisciplíně, protože očekávají, že se jim to v budoucnu vyplatí. Rovněž se ukazuje, že víra ve spravedlivý svět může fungovat i jako zvládací mechanismus a zvyšovat se v důsledku velmi závažných a traumatizujících událostí, mezi které lze zařadit například smrt dítěte (Corey et al., 2015). Lerner a jeho přímí následovníci se, v počátcích svých výzkumů týkajících se víry ve spravedlivý svět, zaměřovali především na to, jak tento koncept co nejlépe popsat a operacionalizovat. S čím dál rozsáhlejším výzkumem už však přichází potřeba zaměřit se i na další aspekty víry ve spravedlivý svět (Kaliuzhna, 2020). Jedním z nich je i předmět vnímané spravedlnosti, tedy jinými slovy, týká se tato představa pouze jedince samotného nebo takto vnímá i své okolí? Proto později vzniká model, který rozděluje víru ve spravedlivý svět na obecnou (angl. *general*, *GBJW*) a osobní (angl. *personal*, *PBJW*).

Obecná víra ve spravedlivý svět je přesvědčení, že je svět spravedlivý k ostatním lidem. Tato víra je spojena s jistotou, že se ostatním lidem dostává přesně toho, co si zaslouží. Oproti tomu osobní víra ve spravedlivý svět se zaměřuje pouze na jednotlivce. V takovém případě tedy člověk vnímá jako zasloužené věci, které se dějí jemu samému (Lipkus, et al., 1996). Jak nám ukazují různé typy BJW, původní Lernerova představa víry ve spravedlivý svět, jako jedno-dimenzionálního konstrukt, se v současnosti stává překonanou. V souvislosti s touhou po hlubším poznání této víry se vynořuje i otázka, kdo nebo co stojí za vnímanou spravedlností. Stroebe a kolektiv (2015) navrhuje multidimenzionální přístup a identifikují 5 potenciálních strůjců spravedlivého (či nespravedlivého) světa. Jsou jimi: Bůh, příroda, ostatní lidé, člověk sám anebo náhoda.

Ukazuje se, že dva výše popsané typy BJW, obecná a osobní, slouží i jako prediktory pro odlišné životní postoje. Tento koncept podporují autorky Bègue a Bastounis (2003), které zjišťovaly, jaké postoje se vztahují k různým typům BJW. Výsledky naznačují, že osobní BJW se vztahuje k životu jedince, jeho smyslu života či well-beingu, zatímco obecná BJW koreluje například s diskriminací vůči starším osobám či se stigmatizací chudoby a vinění obětí. Zmíněná spojitost mezi well-beingem a BJW se ukázala jako platná i během současné pandemie koronaviru, kde i v rámci skupin zasažených pandemií sloužila BJW jako prediktor menšího množství negativních pocitů (Wang et al., 2021). Konkrétně obecná BJW rovněž negativně koreluje s neuroticismem, pozitivně naopak s extravertizací a přívětivostí (Nudelman, 2013).

Souvislost s trestem a tendencí trestat se prokázala pouze u obecné BJW a ve své práci se tedy proto budu zaměřovat jen na ni, nikoliv na osobní. Je tomu tak nejen proto, že lze najít výše zmíněnou souvislost s tématem trestu (Bègue & Bastounis, 2003), ale také proto, že zjišťuji, jak se respondenti staví k trestu smrti jako k nástroji trestání viníků obecně. Vůbec tedy nepracuji s postojem lidí k potenciálnímu vlastnímu rozsudku smrti, který by teoreticky mohl být osobní BJW ovlivněn. Zaměření se i na postoj k vlastnímu trestu smrti by bylo velmi komplikované, což lze ilustrovat například na výsledcích, které přináší lotyšská studie z vězeňského prostředí. Ukazuje se totiž, že osobní zkušenost (závažnost činu, recidiva) vězňů ve výkonu trestu ovlivňuje jejich vnímání spravedlnosti soudního řízení (Nesterova, 2011). Logicky je tedy možné očekávat, že i vnímání spravedlnosti uděleného trestu by, v případě, že se jedná o vlastní rozsudek, bylo ovlivněno dosavadní

zkušeností jedince a pravděpodobně také dalšími faktory. V případě této studie je tedy vhodné zabývat se striktně jen obecnou vírou ve spravedlivý svět a trest smrti chápat jako nástroj na trestání provinilců z řad celé společnosti.

1.1.1 Politické postoje související s vírou ve spravedlivý svět

Víra ve spravedlivý svět je nedílnou součástí nazírání člověka na obecné fungování světa a logicky tedy souvisí i s politickými přesvědčeními. Jednou z možných dimenzí, které lze zkoumat, je konzervativní versus liberální smýšlení. Tím se zabývaly i Dittmar a Dickinson (1993), které zkoumaly BJW studentů v souvislosti s jejich sociálními a politickými postoji. Jejich očekávání, tedy to, že se studenti různých politických názorů budou lišit v míře BJW, se potvrdilo. Nejvyšší BJW vykazovali participanti, jejichž postoje označujeme za konzervativní a nejmenší BJW naopak ti, jejichž postoje byly levicově orientované. V další části studie byli studenti požádáni, aby vyplnili stejný dotazník, ale tentokrát za fiktivního studenta, který by vyznával opačné politické hodnoty než on sám. Jinými slovy, měli si představit, jak by takový student odpovídal. Výsledky dopadly stejně, tedy z odpovědí za fiktivní levicové studenty byla patrná nízká míra BJW a odpovědi fiktivních pravicově orientovaných studentů vykazovaly vyšší BJW. Z toho lze soudit, že souvislost BJW s politickou orientací (tedy, že stoupenci levicového liberalismu vidí svět jako nespravedlivý a lidé pravicově konzervativní naopak věří v jeho spravedlnost) je ve společnosti vnímána jako platný princip, kterého jsou si sami lidé vědomi.

Politické názory a víru ve spravedlivý svět lze zkoumat také v souvislosti s volebními kampaněmi a jejich výsledky. Mackey a Dempsey (2018) se zaměřili na různé ideologické postoje studentů z jižních oblastí USA. Primárním cílem bylo zkoumat spojitosti zmíněných postojů s tím, koho studenti podporovali v primárních volbách amerického prezidenta v roce 2016. Přestože nebyla nalezena přímá souvislost mezi BJW a tím, jakého kandidáta daný student podporoval (což lze vysvětlit tím, že se konkrétní kandidáti z řad demokratů i republikánů velmi liší ve svých hodnotových orientacích a politických názorech), ukázala se středně silná pozitivní korelace mezi BJW a sociálním konzervatismem, který byl zjišťován pomocí dotazníkového šetření. Pozitivní spojitost se objevuje i s náboženským

fundamentalismem, který podle Harnishe a kolegů (2017) ze své podstaty s politickým konzervatismem také souvisí (Mackey & Dempsey, 2018).

S vírou ve spravedlivý svět rovněž pozitivně souvisí postoj příbuzný konzervatismu, a sice pravicové autoritářství (angl. *right-wing authoritarianism*, zkráceně RWA). Altemeyer (1981) definuje pravicové autoritářství jako kombinaci poslušnosti vůči autoritě, tíhnutí k tradicím a konvencím a v neposlední řadě také agresivitě vůči osobám, které jsou nějakým způsobem odlišné. Jak už bylo řečeno, ukazuje se, že tato přesvědčení středně silně korelují i s BJW (Christopher et al., 2008). Ke stejným závěrům, tedy středně silné korelaci těchto dvou konceptů, došli i Jones a Brimbal (2017).

1.1.2 Souvislost víry ve spravedlivý svět a postoje k trestům

Jak již bylo zmíněno v úvodu práce, samotný vztah BJW a podpory trestu smrti je zatím poměrně neprobádané téma. Teoretická východiska je však možné najít ve výzkumech týkajících se BJW a problematiky trestu/trestání obecně. Například Freeman (2006), která se zabývala vlivem BJW na postoj k vině a trestu pro pachatele, zjistila, že přestože BJW není dostatečně silný prediktor pro určení rozsudku (vinen/nevinen), je významným prediktorem při vnímání velikosti viny obžalovaného. Participantů dostali k dispozici jednostránkový popis úmyslné násilné vraždy, který byl inspirován reálným zločinem, a poté se měli rozhodovat, zda je pachatel vinen a jaký trest by pro něj zvolili. Jako významná se také ukázala interakce BJW a socioekonomického statusu (SES). Lidé věřící ve spravedlivý svět totiž reportovali u stejného zločinu větší vinu, pokud byl spáchán dělníkem s nízkým SES. Tato souvislost může naznačovat podporu pro můj předpoklad, že pouze samotná víra ve spravedlivý svět nemůže dokonale vysvětlit postoje k trestu (i konkrétně k trestu smrti), ale je nutné zaměřit se i na širší kontext. Ten může být tvořen i tím, koho se zrovna přidělený trest týká. Ukazuje se totiž, že vnímání odpovědnosti a trestu se může lišit u členů vlastní a cizí skupiny. Pro představu lze uvést výzkum, kde měli izraelští Židé podle popisu autonehody se zraněním chodce rozhodnout o míře zavinění řidiče a navrhnout trest. Příběhy se lišily národností řidiče (jestli se jednalo také o Žida nebo naopak o řidiče arabského původu) a také tím, zda řidič překračoval povolenou rychlost nebo ne. Dle předpokladů participantů u členů vlastní skupiny reportovali menší vinu a navrhovali mírnější trest. Participantů vykazující vysokou BJW kromě ještě mírnějších trestů pro členy vlastní skupiny navrhovali stejné tresty

pro arabské řidiče bez ohledu na to, zda porušoval povolenou rychlost (Halabi et al., 2014). Podle Jonese a Brimbala (2017) jsou navíc lidé s vyšší BJW více orientovaní na usvědčení podezřelého a na získání jeho doznání. Lze tedy předpokládat, že tato tendence potom pravděpodobně povede k menším pochybnostem o vině podezřelého, což se následně může promítnout i do tendence udělit tvrdší trest.

Dosud zmíněné poznatky se zatím soustředily na trest ve smyslu potrestání kriminálního chování. Trest však může být i součástí výchovných strategií. Levy a Reuven (2017) se rozhodli zkoumat, čím jsou ovlivněny výchovné metody pracovníků sociálních internátních vzdělávacích zařízení v Izraeli. Z výsledků plyne, že pracovníci, kteří vykazovali vyšší míru BJW, častěji používali metody zaměřené na potrestání nežádoucího chování. BJW se také projevila jako nejdůležitější prediktor ze všech, byla dokonce důležitější než etnikum či religiozita, kde autoři taktéž očekávali silnou souvislost.

Celkově vzato uvedené poznatky naznačují souvislost mezi postojem k trestu a vírou ve spravedlivý svět. Ukazuje se však, že i v rámci tohoto předpokladu můžeme vysledovat různé odlišnosti. Například záleží na tom, vůči komu má být trest uplatněn, či jestli je daná osoba členem stejné sociální skupiny (Halabi et al., 2014). Tato zjištění korespondují s předpokladem, že jasnou souvislost nelze očekávat ani u konkrétní problematiky, jakou je trest smrti a je rovněž třeba zaměřit se na kontext, ve kterém téma prezentujeme.

1.2 Trest smrti

Historie trestu smrti je velice dlouhá a můžeme ji mapovat už spolu s počátkem vzniku prvních lidských civilizací. První písemná zmínka se objevuje již ve známém Chammurapiho zákoníku (z 17. - 18. století před naším letopočtem). Trest smrti, často velmi krutě provedený, rovněž fungoval jako platná součást právního systému ve vyspělých antických civilizacích, jako například v řeckých Athénách. V Římě byl trest smrti zakotven již v tzv. Zákonu dvanácti desek, nejstarší kodifikaci římského práva (Lyon, 2014). S příchodem středověku dochází v Evropě k ještě většímu rozmachu trestu smrti a tzv. hrdelní tresty se staly běžnou součástí právního systému. Trestání smrtí se také postupně vlivem kolonizace dostalo i do Ameriky a dalších podmaněných území. Přestože nová éra odstartována Velkou francouzskou revolucí přinesla velké společenské změny a společnost se začala více orientovat na svobodu

a rovnost všech lidí, tresty smrti byly běžnou praxí i nadále. K omezení počtu poprav dochází zhruba v posledních dvou stech letech. Podstatnou roli v tom sehrál nástup humanismu a postupné zaměření se společností na lidská práva a ochranu života. V té době vznikají první policejní aparáty a trestání už tedy není jen v rukou panovníka a církve. K největšímu poklesu trestů smrti však dochází až na začátku 20. století. Spolu s tím přichází i snaha popravovat co nejhumánněji a začínají se využívat způsoby popravy, které člověku umožnily co nejméně bolestivý způsob usmrcení (Barring, 2008).

Během, a především koncem, 20. století dochází k úplnému odmítnutí trestu smrti mnoha státy, a to hlavně v euroamerickém prostoru. Souběžně také dochází k pádu monarchií, vznikají různé organizace bojující za lidská práva a je uzavřeno mnoho mezinárodních společenství a dohod (například Evropská unie se proti trestu smrti silně vymezuje). Zároveň se do společnosti promítají vzpomínky na hrůzy obou světových válek. V České republice došlo k přijetí zákona, který zakazuje trest smrti v květnu roku 1990. Nastalo tak po pádu komunistického režimu, který hojně využíval trest smrti jako nástroj represe proti svým politickým odpůrcům (Puchmeltr, 2010). Poslední trest smrti vykonaný na území České republiky se odehrál 2. února 1989 (Jaroš, 2020). V současné době je trest smrti zakázaný v celé Evropě, pouze s výjimkou Běloruska. I Ruská federace se zavázala postupně přejít ke zrušení, přestože v zákonech to ještě není plně zakotveno. Celosvětově je 55 zemí, které stále vykonávají trest smrti. Mezi nejznámější patří USA (kde se ovšem jedná pouze o některé státy), Čína, nebo země, které jsou řízeny náboženským právem, například Pákistán (Puchmeltr, 2010).

1.2.1 Postoj českých občanů k trestu smrti

V květnu roku 2019 byl Centrem pro výzkum veřejného mínění, které spadá pod Sociologický ústav Akademie věd ČR, proveden výzkum (Tuček, 2019), jenž se zaměřoval na postoj českých občanů (starších 15 let) v otázce trestu smrti. Na otázku, zda má trest smrti existovat, odpovědělo 19 % dotazovaných, že rozhodně má existovat, 31 % odpovědělo, že spíše má existovat, 26 % si myslí, že spíše existovat nemá, 15 % respondentů uvedlo, že existovat rozhodně nemá a zbývajících 9 % se vyjádřilo, že neví. Z této otázky vyplývá, že mezi dotazovanými lehce převažovala podpora pro trest smrti. Je však nutné podotknout, že

výsledky mohla zkreslit přirozená neochota některých respondentů volit „extrémní“ odpovědi začínající slovem „rozhodně“, a raději se proto přiklonili k variantě začínající „spíše“.

Od začátku 90. let také můžeme sledovat, až na drobné odchylky, klesající trend podpory trestu smrti v České republice. Zatímco v roce 1992 podporovalo trest smrti dokonce 76 % dotazovaných, v posledních letech podporuje trest smrti přibližně polovina obyvatel (Tuček, 2019). I přesto si však myslím, že je vhodné se tímto fenoménem zabývat, protože navzdory tomu, že téma trestu smrti je pro Evropu spíše neaktuální a může se zdát být dávno překonaným, ve společnosti se nachází nezanedbatelná část obyvatel, kteří by si přáli jeho znovuzavedení. Přestože žádná ze současných parlamentních politických stran ve svém programu znovuzavedení trestu smrti přímo nedeklaruje, někteří jejich členové dlouhodobě vystupují pro. Jako příklad lze uvést Kamila Vejvodu z KSČM, který je, po násilné smrti svého syna, velkým propagátorem znovuzavedení trestu smrti. Ten zároveň uvádí, že ho většina spolustraníků podporuje (Novinky.cz, 2017). K podpoře trestu smrti se přiklání i europoslanec za SPD Hynek Blaško (Havlíčková, 2020). Jasnou podporu obnovení trestu smrti můžeme nalézt i v programu Dělnické strany sociální spravedlnosti (Program DSSS, 2015). Stejně tendence můžeme vysledovat i u některých politiků na Slovensku, dokonce i mezi osobami v nejvyšších funkcích. Svoje osobní sympatie vůči trestu smrti totiž vyjádřil i bývalý slovenský premiér Robert Fico (Medvec, 2020). Pro doplnění představ, i v ostatních evropských státech se stále najdou zastánci trestu smrti. Kupříkladu v roce 2013 se čtveřice členů britského parlamentu snažila propagovat změny, které by měla prosadit budoucí konzervativní vláda, mezi nimiž se objevilo i znovuzavedení trestu smrti (Watts, 2013).

1.2.2 Prediktory podpory trestu smrti

Chceme-li zkoumat podporu české veřejnosti k trestu smrti, je třeba se rovněž zaměřit na to, jaké faktory tuto podporu ovlivňují. Takové informace lze najít i ve výše uvedené zprávě z výzkumu veřejného mínění (Tuček, 2019). Tam se ukázalo, že vysokoškolsky vzdělaní respondenti oproti ostatním skupinám méně často volili možnost, že by trest smrti měl rozhodně existovat. Toto zjištění koresponduje i s výsledky podobných výzkumů ze zahraničí (Vito et al., 2017). Ve výzkumu veřejného mínění se tendence menší podpory trestu smrti

ukázala také u osob, které se prohlásily za věřící (Tuček, 2019). Role religiozity se ale nezdá být úplně jednoznačná. Bones a Sabriseilabi (2018) například přicházejí s tím, že přestože víra v existenci nebe a pekla podporu zvyšuje, tak účast na náboženských aktivitách podporu trestu smrti naopak snižuje. Za tímto, na první pohled nesrozumitelným, výsledkem může stát fakt, že víra v existenci pekla souvisí s touhou ztrestat hříšníky (a to i po smrti), zatímco účast na náboženských aktivitách spíše podporuje myšlenku milujícího Boha, jenž hříšníkům odpouští. Podle Tučka (2019) byly patrné i rozdíly mezi pohlavími, kdy ženy obecně vykazovaly menší podporu trestu smrti. To podporují i zahraniční výzkumy, například z USA, kde ženy svůj nesouhlas s trestem smrti zdůvodňovaly možnostmi justičního omylu, potenciální rehabilitací pachatele a také morálním přesvědčením (Lambert et al., 2016). Podle Andersona a kolegů (2017) také můžeme očekávat efekt věku, konkrétně tedy, že starší osoby budou vykazovat spíše vyšší podporu trestu smrti

Důležitým prediktorem pro podporu trestu smrti, který nelze opomenout, je již jednou zmiňované pravicové autoritářství (McKee & Feather, 2008). Tato souvislost je poměrně zjevná, neboť se RWA vztahuje nejen k poslušnosti vůči autoritám, ale také k obdivu vůči tradičním hodnotám a nastavením společnosti (Altemeyer, 1981). Lze tedy očekávat, že takový člověk bude podporovat koncept trestu smrti, který byl až donedávna platnou součástí většiny státních zřízení a útvarů. McKee a Feather (2008) upozorňují také na postoje orientované na pomstu (angl. *vengeance attitudes*), které nejen, že pozitivně korelují s RWA, ale fungují i jako samostatný prediktor podpory trestu smrti.

Podpora trestu smrti bývá také spojena s politickým konzervatismem, který Klimus (2007) definuje jako úctu k tradicím, vlasti, autoritám a neochotou k velkým společenským změnám. Právě souvislost politického konzervatismu a podpory trestu smrti zmiňují Bjarnason a Welch (2004), kteří se zaměřili na různé charakteristiky amerických náboženských představitelů. Právě politický konzervatismus se projevil jako jeden z prediktorů pro podporu trestu smrti. Kromě toho lze zmínit i další prediktory, kterými je například identifikace s americkými republikány, či zaměření na tradiční rodinné hodnoty a role (kupříkladu postoje k homosexuálním sňatkům či role ženy v domácnosti). Ke stejným závěrům došli i Butler a Moran (2007). Ukazuje se, že i náboženský fundamentalismus, který s politickým

konzervatismem souvisí, hraje roli v podpoře trestu smrti (Yelderman et al., 2018).

1.3 Víra ve spravedlivý svět a podpora trestu smrti

Nyní se chci věnovat konkrétně souvislosti víry ve spravedlivý svět a podpory trestu smrti. Přestože se jedná o zajímavé téma, a otázka trestu smrti, i dle zmíněného výzkumu veřejného mínění (Tuček, 2019), stále rezonuje společností, neexistuje mnoho výzkumů, které se touto konkrétní spojitostí zabývají. Jisté vodítko lze najít pomocí konceptů, které se k těmto tématům také vztahují. Ukazuje se totiž, že jak víra ve spravedlivý svět, tak i podpora trestu smrti, pozitivně souvisí s pravicovým autoritářstvím (Christopher et al., 2008; McKee & Feather, 2008). Spojení mezi vírou ve spravedlivý svět a podporou trestu smrti představuje také politický konzervatismus (Bjarnason & Welch, 2004; Mackey & Dempsey, 2018). V neposlední řadě lze zmínit i souvislost s náboženským fundamentalismem (Mackey & Dempsey, 2018; Yelderman, West, & Miller, 2018). Všechny tyto poznatky společně naznačují, že by osoba věřící ve spravedlivý svět mohla také inklinovat k větší podpoře trestu smrti. Ke stejným závěrům došli i autoři následujících dvou výzkumů, které se týkají vztahu BJW a podpory TS. Pro kontext je vhodné dodat, že oba pocházejí ze zemí, kde je trest smrti (v případě USA alespoň na části území) stále platnou součástí právního systému a je otázkou, zda by bylo možné učinit stejné závěry i v prostředí České republiky.

Wu a Cohen (2017) se rozhodli zkoumat vliv BJW na postoj k trestu smrti pro pachatele, který stál za několika útoky na dětské školky a základní školy v Číně. V první studii nechali participanty z řad rodičů přečíst články o zmiňovaných útocích a poté zjišťovali jejich názor na potrestání útočníka. Také ověřovali, zda budou vykazovat tendenci vinit oběti (v tomto případě rodiče mrtvých dětí). Následně provedli studii s obdobným designem, ale respondenty tentokrát byli adolescenti. BJW se ukázala jako prediktor podpory udělení trestu smrti pro útočníka. Tento efekt se projevil jak u dospělých, tak u adolescentů. Tendence vinit oběti se v tomto případě neprokázala, lze však předpokládat, že důvodem je charakter situace, kde zemřelo nemalé množství dětských obětí.

Souvislost BJW s podporou trestu smrti se projevila i ve výzkumu charakteristik kandidátů na členy poroty u soudních případů v USA. Vzhledem ke specifiku právního systému USA totiž existuje proces, kdy je zkoumáno, zda je člověk vhodným kandidátem na to, aby mohl zasednout v porotě u případu, kde hrozí udělení trestu smrti. Je třeba vyloučit osoby, které mají na trest smrti extrémní názory, které by mohly ovlivnit jejich úsudek. Butler a Moran (2007) provedli studii, kde u těchto potenciálních porotců pomocí dotazníků zkoumali různé prediktory, které stojí za jejich postoji. Jedním z nich byla i víra ve spravedlivý svět. Přestože celý model se všemi prediktory má spíše nižší velikost účinku, z výsledků vyplývá, že konkrétně BJW pozitivně a statisticky významně souvisí s podporou pro trest smrti.

Zároveň se ukázala zajímavá věc: osoby s nižší mírou BJW byli častěji ochotni podpořit oficiálně stanovené polehčující okolnosti. Možným vysvětlením, proč tomu tak může být je skutečnost, že právě lidé, kteří nevěří ve spravedlivé fungování světa, si spíše dokáží představit situace a podmínky, které člověka doženou k extrémnímu jednání. Jinými slovy, takoví lidé by spíše mohli tíhnout k externímu locus of control (zkráceně LOC). I podle Zuckermana a Gerbasi (1977) jsou tyto dva konstrukty, vysoká BJW a interní LOC a naopak, často spojovány, a i přesto, že to neplatí ve všech oblastech, mají mnoho společného. To ostatně i přímo koresponduje se zjištěními Butler a Moran (2007), protože externí LOC byl opravdu jedním z prediktorů pro podporu polehčujících okolností.

1.3.1 Nejednoznačnost vztahu víry ve spravedlivý svět a podpory pro trest smrti

Přestože by se sice dalo dle výše uvedených argumentů očekávat, že obecná víra ve spravedlivý svět predikuje vyšší podporu užívání trestu smrti, jednalo by se o přílišné zjednodušení velice komplexní tematiky. Jinými slovy, ačkoliv je obecné vnímání světa jako ne/spravedlivého poměrně jednoduchá představa, nelze jen tak opomenout i ostatní vlivy a situace, které mohou výrazně působit na lidské postoje a názory. Stejně tak i vztah víry ve spravedlivý svět a jiných psychologických proměnných není vždy tak úplně jednoznačný, a to například právě tehdy, kdy do něj přímo či nepřímo vstupuje jiná proměnná. To se ukázalo například ve studii, kde byl zkoumán vztah

mezi BJW a well-beingem, který byl ale různý v závislosti na vnímaném pocitu kontroly (Yu et al., 2018). Dalším takovým příkladem může být výzkum spojitosti mezi BJW a ospravedlňování nerovnosti mezi lidmi. Ani tento vztah není zdaleka jednoznačný, je totiž moderován další proměnnou, a to pocitem vnímané kolektivní politické účinnosti (Beierlein et al., 2011).

Nejednoznačnost problematiky lze dobře ilustrovat i na již několikrát zmíněném výzkumu veřejného mínění (Tuček, 2019). Část výzkumu totiž tvořily jednotlivé výroky popisující názory a postoje vůči trestu smrti. Respondenti měli odpovídat, zda s nimi souhlasí (na pětibodové škále). Otázky jsou rozdělené na tvrzení, která podporují trest smrti a která jsou naopak proti. Z každé této kategorie uvádím příklady tří výroků, které byly pro respondenty důležité, tedy byla přítomna vysoká míra souhlasu. Pro přehlednost uvádím procenta odpovědí „rozhodně souhlasím“ a „spíše souhlasím“ společně a nazývám je jako celková procenta souhlasu.

Prvním výrokem je: „Trest smrti pro pachatele těžkých zločinů přináší pocit spravedlivého zadostiučinění obětem a pozůstalým.“ S tímto výrokem souhlasilo celkově 66 % dotazovaných. S výrokem: „Bez trestu smrti nenapravitelní těžcí zločinci jen zbytečně zabírají místo ve věznicích a stát je musí živit z našich daní“ celkem souhlasilo 62 % respondentů. S posledním výrokem a to: „Smrt je přiměřeným trestem za nejtěžší zločiny“ souhlasilo celkem 60 % respondentů. Naopak výroky, se kterými by se pravděpodobně identifikovali odpůrci trestu smrti, se zaměřují na jiné aspekty. Prvním výrokem je: „Ani společnost či stát nemají právo brát komukoli život“ a souhlasilo s ním celkem 53 % respondentů. Dále uvádím výrok: „Trest smrti s sebou nese riziko možného zneužití“, se kterým vyjádřilo souhlas celkem 73 % dotazovaných. Nakonec 74 % respondentů souhlasilo s výrokem: „Riziko justičního omylu a odsouzení nevinného jsou vážnými námitkami proti trestu smrti“ (Tuček, 2019).

Zde se ukazuje, že se respondenti přiklání k souhlasu/nesouhlasu v závislosti na tom, na jaký aspekt trestu smrti se výrok zaměřuje neboli jaký argument je jim zrovna předložen. Většina respondentů totiž souhlasí s riziky, která s sebou trest smrti nese, ale současně většina souhlasí s argumenty, které trest smrti podporují. Může se tedy zdát, že respondenti s trestem smrti souhlasí i nesouhlasí zároveň. To koresponduje s předpokladem, že právě zarámování problematiky může ovlivňovat zkoumaný vztah mezi vírou ve spravedlivý svět a podporou

pro trest smrti, tedy, že respondent uvažuje o spravedlivosti trestu smrti v kontextu uvedených informací.

1.4 Efekt rámování

Významnou částí psychologie kognitivních zkreslení je efekt rámování. Jedná se o to, že rozdílné vykreslení problematiky (například s využitím odlišného přístupu či verbálních odlišností) může respondenta ovlivnit v jeho nahlížení na situaci či dokonce v procesu rozhodování. Tím se v rámci svých mnohých experimentů zabývali i Kahneman a Tversky, kteří poukázali na to, jak pouhým přeformulováním stejného tvrzení dokážou ovlivnit rozhodnutí svých participantů. Asi nejznámějším příkladem, se kterým dvojice přišla na toto téma, je tzv. *Asian disease problem*, kdy se ukázalo, že konkrétní zarámování určitého problému může ovlivnit ochotu člověka riskovat, byť hypoteticky, životy druhých lidí (Tversky & Kahneman, 1981).

Efekt rámování však není pouze doménou psychologických experimentů. Můžeme se s ním setkat v každodenním životě a zabývají se jím odborníci i v oblastech jako je ekonomie, medicína, politologie či justice (Kelly, 2012). Obzvláště zajímavé jsou studie, kdy se jedná o kontroverzní téma, které nějakým způsobem rozděluje společnost (jako je ostatně i problematika trestu smrti). Pro představu lze zmínit studii zabývající se efektem rámování při utváření postojů vůči eutanázii. Zde byla využita rétorika dvou typů, kdy se při pozitivním zarámování problematiky využívala fráze „život by neměl být prodlužován“ a při negativním naopak fráze „život by měl být ukončen“. Dle očekávání se respondenti spíše přikláněli k možnosti nechat pacienta dobrovolně zemřít než ukončit jeho život. Přitom se jedná o tvrzení, jejichž faktický obsah je stejný (Gamliel, 2012).

Ukázky důležitosti rámování však najdeme i v odlišných společenských tématech. Kupříkladu se ukazuje, že existuje rozdíl ve vnímání žen, které zažily znásilnění. Zatímco ve společnosti označení „oběť znásilnění“ (*rape victim*) spíše reprezentuje negativní důsledky (jako zranění a utrpení), označení „přeživší znásilnění“ (*rape survivor*) konotuje naopak v pozitivním slova smyslu a souvisí s překonáním extrémně náročné situace či osobní statečností (Hockett & Saucier, 2015). Kimport a Doty (2019) uvádějí, že efekt rámování se objevuje i u problematiky interrupcí a poukazují na rozdíly v rétorice příznivců

a odpůrců tohoto zákroku, kteří stejné věci nazývají různými jmény. V rámci popisu procesu interrupce takový rozdíl ilustrují například pojmy „části miminka“ (*baby parts*) a tkáň plodu (*fetus tissue*). Z oblasti politiky lze efekt rámování ilustrovat i na tématu migrace do Evropské unie, které je v posledních letech velmi probírané. Ukazuje se totiž, že negativní rámování problematiky migrace v médiích má vliv na postoje veřejnosti, obzvláště, když to koresponduje s osobní politickou orientací jedince (Wenzel & Żerkowska-Balas, 2018).

1.4.1 Rámování problematiky trestu smrti

Předpokladem, ze kterého v této práci vycházím je, že výše popsáný efekt rámování hraje roli v tom, jakým způsobem lidé nahlízejí na problematiku trestu smrti. Ačkoliv Butler a Morana (2007) ve své studii, týkající se charakteristik kandidátů na porotce soudních případů, prezentují pozitivní souvislost BJW a podpory trestu smrti, očekávám, že i tento vztah bude ve skutečnosti ovlivněn různým zarámováním problematiky. Rámováním v konkrétním kontextu trestu smrti se zabývali Norris a Mullinix (2019), kteří se rozhodli sledovat, jak různé prezentování problematiky nespravedlivě obviněných ovlivňuje postoje lidí k justičnímu systému. V první studii rozdělili participanty na dvě skupiny, u první skupiny pouze zjišťovali jejich postoj k trestu smrti. Participant z druhé skupiny naopak nejdříve obdrželi číselné údaje o nespravedlivě vynesených rozsudcích trestu smrti (které byly později zrušeny). Až poté dostali otázky na jejich názor na tento typ trestu. Dle očekávání byla u druhé skupiny zaznamenána menší podpora trestu smrti. Tento efekt měl střední velikost účinku. V druhé části výzkumu byli participant tentokrát rozděleni do čtyř skupin. Opět zůstala kontrolní skupina a skupina, které byly prezentovány číselné údaje o počtu chybně odsouzených. Přidali ovšem ještě skupinu, které předložili fiktivní příběh člověka odsouzeného k trestu smrti a skupinu poslední, která dostala k dispozici kombinaci narativního a číselného pojetí problematiky. Opět se potvrdila očekávání autorů, a to, že všechny formy rámování měly vliv na nižší podporu trestu smrti. Konkrétně z výsledků vyplývalo, že při použití narativu se podpora trestu smrti snížila o 0.48, zatímco při použití čísel pouze o 0.25. Potvrdil se tedy i předpoklad, že narativ bude mít silnější vliv než číselné údaje, efekt byl, jak je vidět, dokonce téměř dvojnásobný. U narativu v kombinaci

s číselnými údaji nebyla pozorována výrazná změna oproti pouhému příběhu (Norris & Mullinix, 2019).

Změnou postoje k trestu smrti po vystavení informacím týkajících se chybných rozsudků se zabývali také Diaz a Garza (2015). Respondenti, studenti texaské vysoké školy majoritně hispánského původu, nejdříve vyplnili dotazník, kde uvedli míru své podpory pro trest smrti. Poté byly vytvořeny 4 experimentální skupiny. První skupina shlédla rozhovor s Barry Sheckem, který mluví o konkrétním případě mylného odsouzení, o důvodech, proč se taková odsouzení dějí a o projektu „Innocence project“. Druhá skupina shlédla také video, tentokrát s Jennifer Thompson, která jako očitá svědkyně v případě svého znásilnění označila za násilníka nesprávného muže. Ten byl za čin odsouzen a následně (na základě analýzy DNA) ospravedlněn. Třetí skupina obdržela kapitolu z knihy *Actual Innocence* (Scheck et al., 2000), kde je uvedeno několik příkladů chybných odsouzení a důležitost DNA testování. Poslední skupina byla kontrolní a nebyl jim tedy předložen žádný materiál. Všichni poté vyplňovali druhý dotazník, jenž obsahoval pět soudních případů a participanti měli v roli potenciálního porotce rozhodnout, zda by v každém z nich hlasovali pro trest smrti a proč. Z výsledků vyplývá, že v případě, že se jednalo o příklad, kde proti údajnému pachateli svědčila analýza DNA, respondenti, kteří četli kapitolu z knihy (která vyzdvihuje důležitost kvalitních DNA testů), byli nejvíce ochotni udělit trest smrti. Stejnou, leč mírně nižší, tendenci měla i skupina, která shlédla rozhovor s Jennifer Thompson, ze kterého význam DNA analýzy také vyplývá. Nalezené efekty měly dle koeficientu f^2 střední velikost účinku (Diaz & Garza, 2015). Zmíněné poznatky ukazují, že pokud vhodně prezentujeme důvěryhodnost metody, která stála za usvědčením pachatele a zdůrazníme její důležitost, lze v tomto případě dosáhnout větší podpory pro udělení trestu smrti. Formy rámování, které se zde ukázaly být efektivní, jsou úryvek z odborné literatury (pravděpodobně díky důvěře ve vědecké poznatky) a osobní zkušenost, kde lze očekávat větší citový prožitek.

Hoover a Cunningham (2014) se zaměřili na to, jak rámování problematiky trestu smrti fungovalo na konkrétním případě, a to v americkém státě New Jersey. Tam byl trest smrti nahrazen doživotním trestem bez možnosti propuštění v roce 2007. Cílem bylo zanalyzovat, jaká témata pro rámování zvolili členové organizace DPAM, která se zasadila o zrušení trestu smrti. Jedním z nejvýraznějších motivů bylo využití negativního postoje k trestu smrti rodinných příslušníků obětí.

Právě veřejný nesouhlas těchto lidí, kteří kvůli odsouzenému přišli o milovanou osobu, vyvracel časté přesvědčení, že právě rodina oběti si přeje smrt pachatele. Dalším využívaným argumentem byla možnost justičního omylu, tedy falešného odsouzení. Dále využívali také strategii apelu na morální hodnoty. Posledním významným argumentem, který DPAM předkládala, bylo, že i sami aktéři justičního systému (policisté a soudci) jsou proti, čímž vyvraceli častý mýtus, že právě muži a ženy zákona trest smrti podporují. Tento výzkum i historická zkušenost tedy může sloužit jako výborná ilustrace toho, jak lze pomocí zarámování problematiky a apelu na konkrétní argumenty dosáhnout významných změn ve veřejném mínění společnosti.

1.5 Výzkumný cíl a hypotézy

Ve své práci si kladu za cíl prozkoumat souvislost mezi vírou ve spravedlivý svět a podporou trestu smrti. Ačkoliv lze podle Butler a Morana (2007) očekávat, že vyšší BJW bude predikovat i větší podporu trestu smrti, je třeba se na celou věc zaměřit kritičtěji a vzít v potaz také výše zmíněné zarámování problematiky, jehož vliv nelze zanedbat. Z definice víry ve spravedlivý svět (Lerner, 1980) lze sice očekávat, že osoba vykazující vysokou míru BJW bude nakloněna tomu, aby si pachatel za své kruté činy odpykal také krutý trest, je ale vhodné si představit i opačný případ. Co když se člověk, který bezmezně věří ve spravedlnost světa, dozví, že byl popraven odsouzenec, který čin nespáchal, například z důvodu justičního omylu? Nebude tak jeho představa spravedlivého světa značně nabourána? V takovém případě lze polemizovat, zda by se tento člověk raději nepřiklonil k možnosti trest smrti nepodpořit a zabránit tak případným omylům.

Jakým způsobem zde tedy hraje roli zarámování problematiky? Očekávám, že pokud člověku věřícímu ve spravedlivý svět předložíme argumenty, které s jeho vírou korespondují, bude ochotnější trest smrti podpořit. Naopak, pokud ale předložíme argumenty, které jeho víru ve spravedlivý svět ohrožují (jako ona zmíněná poprava nevinného), dojde k oslabení podpory. Podle Norrise a Mullinixe (2019) slouží jako efektivní způsob zarámování forma narativu. To koresponduje i se zjištěními Diaz a Garzy (2015), kde se ukázalo, že významný vliv má také osobní příběh oběti. Důležitost rámování při utváření postoje k trestu smrti lze vysledovat i v českém prostředí. Výzkum veřejného mínění

ukazuje, že respondenti mají tendenci souhlasit se všemi uvedenými argumenty, tedy jak s těmi pro trest smrti, i s těmi proti (Tuček, 2019). To podporuje můj předpoklad, že si lidé tvoří postoje i na základě toho, jaké konkrétní argumenty jim budou předloženy (zda ty, které vyzdvihují výhody, nebo ty poukazující na rizika).

Svou práci stavím na již zmíněném předpokladu, že zarámování problematiky trestu smrti bude moderovat vztah mezi vírou ve spravedlivý svět a podporou trestu smrti. Konkrétně, že právě při zdůraznění možných rizik plynoucích ze zavedení trestu smrti (jako je například obava z justičního omylu) bude víra ve spravedlivý svět podporu trestu smrti oslabovat. Při rámování zaměřeném na spravedlnost a výhody tohoto typu trestu tomu potom bude přesně naopak. Tedy v případě, že zdůrazníme pozitivní aspekty, jako je třeba spravedlivé zadostiučinění obětem i pozůstalým, bude víra jedince ve spravedlivý svět pozitivně souviset s vyšší podporou pro trest smrti.

Kromě hlavních hypotéz vycházejících z výše uvedených předpokladů, se v práci zaměřuji i na roli politického konzervatismu, a to hned z několika důvodů. Na základě zmíněných výzkumů lze totiž očekávat pozitivní souvislost politického konzervatismu s oběma zkoumanými proměnnými (tedy jak s obecnou vírou ve spravedlivý svět, tak s podporou pro trest smrti) (Bjarnason & Welch, 2004; Mackey & Dempsey, 2018). Přestože sice není důvod předpokládat, že politický konzervatismus bude moderovat či jinak ovlivňovat zkoumaný vztah GBJW a podpory trestu smrti, je i tak vhodné ho kontrolovat. Kontrola mi totiž umožní ověřit, zda se očekávaný vliv zarámování problematiky projeví napříč celým vzorkem, tedy i u osob s různou mírou politického konzervatismu (a tudíž i s různou mírou GBJW a původní podpory pro trest smrti). Navíc, vzhledem k předpokládané pozitivní korelaci proměnných B JW a politického konzervatismu, je kontrola vhodná i proto, aby nedošlo k možné záměně jejich efektů. Kromě toho budu kontrolovat také věk, pohlaví a nejvyšší dosažené vzdělání. Na základě teoretických poznatků očekávám, že ženy budou vykazovat obecně menší podporu trestu smrti než muži (Lambert et al., 2016). Pozitivní souvislost s podporou trestu smrti naopak předpokládám u osob starších (Anderson et al., 2017) a s nižším dosaženým vzděláním (Vito et al., 2017).

Následující diagram (Graf 1) zobrazuje očekávané vztahy hlavních proměnných, tedy pozitivní souvislost B JW a podpory trestu smrti včetně moderačního efektu zarámování problematiky.

Graf 1 - Očekávaný vztah mezi hlavními proměnnými

Ze všech výše zmíněných předpokladů vycházejí následující hypotézy a výzkumné otázky, které se pokusím ověřit v experimentální části práce.

Hlavní výzkumná otázka: Jakým způsobem ovlivňuje zarámování problematiky vztah mezi obecnou vírou ve spravedlivý svět a podporou trestu smrti?

H1: Zarámování problematiky trestu smrti moderuje vztah mezi obecnou vírou ve spravedlivý svět a podporou trestu smrti

H1a: Při zarámování problematiky zaměřeném na výhody trestu smrti bude vyšší skóre GBJW predikovat vyšší podporu pro trest smrti

H1b: Při zarámování problematiky poukazujícím na rizika trestu smrti bude vyšší skóre GBJW predikovat nižší podporu pro trest smrti

Doplňková výzkumná otázka: Jaká je souvislost politického konzervatismu a podpory trestu smrti?

H2: Politický konzervatismus pozitivně souvisí s podporou trestu smrti

2 Metoda

2.1 Výzkumný soubor

2.1.1 Sběr dat

Oslovování respondentů probíhalo nenáhodným příležitostným výběrem. Odkaz na dotazník jsem umístila na sociální sítě, včetně různých skupin zaměřených na hledání respondentů pro výzkumné a studijní účely. Také jsem oslovila své známé s prosbou o vyplnění a zároveň je požádala, aby odkaz na dotazník dále distribuovali mezi své blízké (tzv. *snowball technique*). Jsem si vědoma toho, že tato metoda je limitována faktem, že takoví oslovení byli většinově mladí dospělí a osoby s vysokoškolským vzděláním (ať už probíhajícím či ukončeným). Vzhledem k tomu, že věk i vzdělání patří k prediktorům, které mohou mít samy o sobě vliv na podporu trestu smrti (Anderson et al., 2017), snažila jsem se proto zdůrazňovat, že hledám i osoby starší a s nižším nejvyšším dosaženým vzděláním. Mým cílem bylo zajistit co největší rozmanitost získaného vzorku. Z etických důvodů (vystavení tématice násilí, konkrétní zmínky o vraždách) byla účast ve výzkumu omezena plnoletostí, tedy dosažením 18 let. Odpovědi respondentů, kteří tuto podmínku nesplňovali, byly vyřazeny.

2.1.2 Popis vzorku

Pro výpočet požadované velikosti vzorku jsem použila program G*Power verze 3.1.9.7. Vzhledem k tomu, že získaná data budou analyzována pomocí GLM, zvolila jsem analýzu ANCOVA, ve které byly jako fixed přítomny všechny předpokládané hlavní efekty a interakce mezi proměnnými. Očekávala jsem střední velikost účinku efektů ($f = 0,25$). Po zvolení statistické hladiny významnosti $\alpha = 0,05$ a počtu skupin (dvě) jsem získala číslo 400 a sílu testu 0,95. Vzhledem k designu výzkumu, kde je třeba pomocí několika otázek ověřit, zda respondent skutečně četl důležité části, jsem očekávala, že může dojít k vyřazení většího množství respondentů. Svůj osobní cíl na velikost vzorku jsem si tedy stanovila na 500, s přihlédnutím na power analýzu a design výzkumu. Tento cíl se mi povedlo splnit.

Vyplněný dotazník odeslalo 665 respondentů. Za vyplněný dotazník jsem považovala takový, který obsahoval nadpoloviční většinu zodpovězených otázek s přihlédnutím na to, aby žádná z částí dotazníku nezůstala zcela nevyplněná (s výjimkou demografických údajů). Často se totiž stávalo, že respondenti po přečtení příběhu a zjištění, že přicházejí otázky testující, jak pozorně jej četli, ukončili vyplňování. 17 respondentů také uvedlo, že mají méně než 18 let. Jejich odpovědi musely být také vyřazeny, neboť plnoletost byla jednou z podmínek účasti ve výzkumu. 8 respondentů nedostatečně vyplnilo otázky, které se přímo zabývaly podporou trestu smrti a odpovědi na ně byly klíčové pro vytvoření součtové závislé proměnné. Jejich odpovědi jsem také vyřadila. V neposlední řadě bylo nutné zjistit, zda participanti pečlivě přečetli příběh, který v dotazníku sloužil jako experimentální manipulace. Zda se tak stalo, jsem ověřovala pomocí tří vědomostních otázek zaměřené na realie z příběhu. Aby mohla být respondentova data zařazena do analýzy, bylo nutné, aby správně zodpověděl minimálně dvě ze tří vědomostních otázek. Pokud se tomu tak nestalo, osoba pravděpodobně příběh vůbec nečetla a nebylo by možné spoléhat na funkčnost experimentální manipulace. 14 respondentů otázky na manipulaci nezodpovědělo vůbec a 45 respondentů zodpovědělo pouze jednu správně, nebo vůbec žádnou. Po jejich vyřazení zbylo 581 respondentů, kteří tvoří můj finální vzorek, se kterým jsem dále pracovala.

Získaná data pocházela od respondentů ve věku 18-81 let ($M = 29,3$, $SD = 13,1$, $Mdn = 23$), s tím, že 10 osob svůj věk neuvedlo. Počet žen ve vzorku ($N = 321$, 55,2 %) mírně převyšoval počet mužů ($N = 250$, 43 %). 5 respondentů zvolilo, že se identifikuje jinak a dalších 5 se rozhodlo své pohlaví neuvést. Co se týče aktuálního statusu respondentů, 55 % z nich ($N = 320$) uvedlo, že jsou v současné době studující. Druhou největší část tvořily osoby pracující ($N = 212$, 36,5 %). Zbývající respondenti popsali svůj status jako důchodce (15, 2,6 %), jiný (17, 2,9 %), nezaměstnaný (12, 2,1 %), nebo se rozhodli tuto otázku nevyplnit ($N = 5$). Finální vzorek byl poměrně homogenní v otázce nejvyššího dosaženého vzdělání. Největší počet respondentů dosáhl středoškolského vzdělání s maturitou (328, 56,5 %), což pravděpodobně souvisí s faktem, že nadpoloviční většinu vzorku tvořili plnoletí studenti. Vysokoškolské vzdělání uvedlo 175 lidí (30,1 %). Méně zastoupeni byli respondenti s nižším dosaženým vzděláním, konkrétně s vystudovanou střední školou bez maturity ($N = 24$, 4,1 %) a pouze se základním vzděláním ($N = 48$, 8,3 %). I zde se objevily nějaké chybějící odpovědi, tentokrát jich

bylo šest. Mezi participanty z řad studentů nejčastěji převládaly obory: psychologie, informatika, všeobecné lékařství a studenti gymnázií. Psychologii (včetně dvouoborové) uvedlo 44 studentů. To samozřejmě může být limitací pro můj výzkum, protože studenti psychologie mají větší předpoklady rozpoznat měřené konstrukty, a tedy odhalit výzkumný účel. Jejich počet ovšem není tak velký, aby ohrozil celkové výsledky práce.

2.2 Design výzkumu

Stanovené hypotézy jsem se rozhodla ověřit formou experimentálního výzkumu s mezisubjektovým designem. Nezávislou proměnnou byla míra víry ve spravedlivý svět a závislou proměnnou byla podpora trestu smrti, měřená postojovými otázkami. Experimentální podmínkou bylo zarámování problematiky trestu smrti, které by dle očekávání mělo mít vliv na vztah mezi zmíněnými zkoumanými proměnnými. Náhodným přiřazením konkrétní manipulace byly vytvořeny dvě skupiny, jedna se zarámováním na výhody trestu smrti a druhá rámovaná na rizika. Zároveň jsem využila jako kontrolní proměnnou politický konzervatismus, který pozitivně souvisí s vírou ve spravedlivý svět i podporou trestu smrti (Bjarnason & Welch, 2004; Mackey & Dempsey, 2018). Zvolený design má tu výhodu, že je poměrně jednoduchý a tím, že pracuji se dvěma skupinami, nehrozí zkreslení typu efekt nácviku či únavy. Nevýhodou je pak ovšem větší náročnost na velikost vzorku.

2.3 Výzkumný postup

2.3.1 Kognitivní interview

Vzhledem k plánovanému zařazení mnou vytvořené experimentální manipulace a otázek na politické postoje, jsem provedla prvotní ověření pomocí kognitivního interview. To, vzhledem k současné epidemiologické situaci, probíhalo on-line. Nejdříve jsem respondentům poslala jednu z pracovních verzí dotazníku, a požádala je, aby si vyzkoušeli tento dotazník vyplnit (používala jsem dvě verze, každá s jinou experimentální manipulací). Poté jsem si vytvořila osnovu otázek, na které se respondentů budu ptát, v případě potřeby jsem se však i doptávala pomocí doplňujících dotazů. Interview tedy probíhalo

polostrukturnovanou formou. Ptala jsem se na srozumitelnost otázek i experimentální manipulace, na zjevný záměr výzkumu a logickou souvislost mezi zvolenými položkami a avizovaným tématem. Plné znění osnovy rozhovoru lze nalézt v příloze A. Kognitivních interview jsem provedla celkem pět. Respondenty byli 3 muži (student medicíny, matematiky a všeobecného gymnázia) a 2 ženy (studentka práv a pracující v pohostinství). Zjevným limitem provedených rozhovorů je fakt, že se jednalo o osoby z okruhu mých známých, a mohla se zde projevit tendence mě potěšit a vyhnout se kritice, která je ovšem v tomto případě žádoucí. Snažila jsem se, vědoma si této možnosti, takovým tendencím předejít zdůrazněním, že veškeré připomínky, včetně těch kritických, jsou velmi cenné. Je také třeba vzít v potaz, že se jednalo o poměrně homogenní skupinu, co se týče věku i vzdělání.

2.3.2 Pilotáž

Jak již bylo řečeno, součástí dotazníku byla i experimentální manipulace (dvě odlišné verze), ve které bylo respondentům představeno konkrétní rámování problematiky trestu smrti. První verze se zaměřila na rámování na výhody trestu smrti, kde bylo pomocí příběhu zdůrazněno, že trest smrti byl v tomto případě zasloužený a rozsudek spravedlivý. U druhé verze tomu bylo naopak, tam byla zase zdůrazněna nespravedlnost a riziko justičního omylu. Přestože jsem při tvorbě příběhů vycházela ze studie Norrise a Mullinix (2019) a jejich příkladu, bylo i tak nutné pilotáž ověřit, že rámování, velice důležitý prvek celého designu, funguje. Pilotáž probíhala formou krátkého dotazníku, kde byl, s využitím Google formulářů, respondentům představen jeden z příběhů. Účastníci měli poté za úkol vyplnit několik dalších otázek, jež se příběhu týkaly a zaměřovaly se na pocity ohledně vnímané spravedlnosti celého příběhu (3 otázky) a podpory uděleného trestu smrti v konkrétním případě z příběhu (opět 3 otázky). Poslední dotaz byl zaměřen na to, zda respondent vnímá, že příběh ovlivnil jeho/její postoj k trestu smrti. Svůj souhlas participanti označovali pomocí ne/souhlasných tvrzení na Likertově škále, stejné jako byla využita i později ve finální verzi dotazníku. Celé znění položek a instrukcí pilotáže uvádím v příloze B.

Pilotáže se účastnilo celkem 21 respondentů, 9 z nich obdrželo verzi s rámováním na rizika trestu smrti a 12 s rámováním na výhody. Osloveno bylo celkem 24 respondentů, ale 3 dotazník nevyplnili, proto vznikly ony nestejně velké skupiny. Jednalo se o osoby z mého okolí, ve

všech případech o studenty vysoké školy podobné věkové skupiny (20-24 let). Je tedy opět třeba vzít na vědomí nerozmanitost vzorku, i možnost, že se respondenti snažili odpovídat tak, jak očekávali, že je pro účely mé práce nejlepší. Tomu jsem se zde, stejně jako u kognitivního interview, snažila předejít několikanásobným ujištěním, že důležité jsou upřímné odpovědi. Zpětně si také uvědomuji nevhodné použití otázky se zněním "Při čtení příběhu jsem pociťoval/a pocit nespravedlnosti", protože nebylo zdůrazněno vůči komu/čemu. Mohlo tak dojít k nepochopení otázky, protože i u příběhu s pozitivním rámováním (kde byl odsouzen pachatel, který byl skutečně vinen) můžeme pociťovat nespravedlnost za jeho oběti, které byly připraveny o život. Na základě tohoto zjištění jsem potom tuto otázku přeformulovala, aby tato nejasnost nedělala problémy při ověření experimentální manipulace v samotném dotazníku.

Abych ověřila, že experimentální manipulace pomocí rámovacích příběhů opravdu funguje jak očekávám, provedla jsem na datech získaných z pilotáže t-test pro dva nezávislé výběry. Cílem bylo zjistit, zda se po přečtení příběhu respondenti z obou skupin (každé byla prezentována jiná verze příběhu) opravdu liší v míře pociťované spravedlnosti. Zkoumala jsem jak celkový dojem spravedlnosti z příběhu, tak i to, zda respondenti považovali v daném případě rozsudek trestu smrti za spravedlivý. Některé položky byly reverzního typu, a tudíž je bylo nutné před provedením analýzy rekódovat na opačné hodnoty.

Jak lze vidět v Tabulce 4 v příloze B, kde uvádím deskriptivní statistiky jednotlivých položek s přihlédnutím na jednotlivé skupiny, průměry se v závislosti na skupině liší očekávaným směrem (vyšší průměry u skupiny rámované na spravedlnost a výhody trestu smrti). Je tomu tak jak u jednotlivých položek, tak i u součtových proměnných celkové spravedlnosti a celkové podpory uděleného rozsudku trestu smrti. To potvrzují i výsledky t-testu, které naznačují, že existuje rozdíl v pociťované spravedlnosti z příběhu u skupin s odlišným zarámováním problematiky ($t(19) = -8,041, p < ,001$). Stejně tak se u těchto skupin rozdíl projevil i ve vnímání spravedlnosti uděleného rozsudku trestu smrti ($t(19) = -8,946, p < ,001$). To, spolu s vysokými velikostmi účinku u obou součtových proměnných, celkové spravedlnosti ($d = -3,55$) i celkové podpory ($d = -3,95$) značí, že pilotáž byla úspěšná a lze tedy očekávat, že experimentální manipulace bude fungovat tak, jak bylo zamýšleno. Co se týče otázky týkající se ovlivnění postoje k trestu smrti

na základě čtení příběhu, účastníci většinově referovali, že čtení takového příběhu jejich postoj k trestu smrti nijak neovlivnilo.

2.3.3 Dotazník

Výzkum a sběr dat probíhal pomocí dotazníku vytvořeného v programu Qualtrics. Ještě, než respondenti začali dotazník vyplňovat, byl jim na první stránce předložen informovaný souhlas, ve kterém jsem krátce představila svoji práci, upozornila je na možné vystavení násilné tematice a na věkové omezení. Vzhledem k povaze experimentální manipulace jsem neuvedla konkrétní téma, kterým se můj výzkum zabývá, ale zmínila jsem pouze, že se věnuji tématu trestní spravedlnosti. Bylo to nezbytné proto, abych předešla možnosti, že participant odhalí, v čem ona manipulace spočívá. Na konci dotazníku jsem poté vše uvedla na pravou míru včetně konkrétního výzkumného záměru i důvodu, proč byly zařazeny otázky, které přímo nesouvisejí s trestem smrti ani vírou ve spravedlivý svět. Plné znění informovaného souhlasu se nachází v příloze H.

V první části dotazníku se nacházelo šest otázek, které se zaměřovaly na obecnou víru ve spravedlivý svět a respondenti měli za úkol uvést, nakolik s danými tvrzeními souhlasí. Poté byl participantům náhodně přidělen (pomocí randomizace v programu Qualtrics) jeden z příběhů rámujeících problematiku trestu smrti s uvedením, že se jedná o ilustrační příběh s tematikou justiční spravedlnosti. V příběhu zaměřeném na možnou nespravedlnost trestu smrti se objevil osud muže, který byl odsouzen k smrti za čin, který nespáchal, což mu v podstatě zničilo celý život. Naopak, příběh zaměřený na výhody trestu smrti popisoval osud jiného muže, o jehož vině nebylo pochyb a svůj trest si evidentně zasloužil. Příběhy v plném znění uvádím v přílohách F a G. Respondenti byli zároveň upozorněni, že budou následně odpovídat na několik otázek, které se k příběhu vztahují, tedy je vhodné text přečíst pozorně. Zároveň jsem měřila čas, jak dlouho každý člověk na této stránce strávil, abych mohla vyřadit ty, kteří čtení příběhu přeskočili. Následovaly zmiňované otázky týkající se příběhu. Tři z nich ověřovaly, zda respondent opravdu příběh četl a zapamatoval si některé klíčové informace (ptala jsem se na jméno muže, čin za který byl obviněn a jak příběh skončil). Další čtyři otázky kontrolovaly, jestli experimentální manipulace zafungovala úspěšně (tedy zda například u zarámování problematiky trestu smrti na rizika, participant opravdu pociťovali

nespravedlnost nad osudem člověka, jenž se stal obětí justičního omylu). Všechny otázky k příběhu jsou k nalezení v příloze D.

Druhou část dotazníku tvořily otázky zjišťující postoje respondentů na různá témata týkající se politických postojů korespondující se zkoumáním politického konzervatismu. Přestože klíčové pro mě byly odpovědi na otázky týkající se trestu smrti, ostatní otázky mi umožnily ověřit hypotézy ohledně souvislosti politického konzervatismu s GBJW a podporou trestu smrti. V průběhu dotazníku byli respondenti opakovaně ujišťováni, že neexistují žádné správné a špatné odpovědi a je tedy žádoucí odpovídat co nejupřímněji. Závěr dotazníku obsahoval otázky na některé osobní údaje. Konkrétně se jednalo o pohlaví, věk, současný status a nejvyšší dosažené vzdělání. Ti, co zvolili jako současný status „student“, byli pak ještě požádáni o obor studia, abych mohla sledovat například podíl studentů psychologie, kteří by mohli poznat měřené konstrukty, především škálu obecné víry ve spravedlivý svět, která je poměrně známá. Žádná otázka v dotazníku však nebyla povinná, abych zajistila co největší dobrovolnost a autentičnost odpovědí. Po odeslání odpovědí se respondentům zobrazil krátký debriefing, který k nahlédnutí přikládám v příloze I.

2.4 Měřicí nástroje

2.4.1 Obecná víra ve spravedlivý svět (GBJW)

K měření obecné víry ve spravedlivý svět jsem využila zavedenou škálu obecné víry ve spravedlivý svět, kterou v rámci své disertační práce přeložil a otestoval Jiří Dalajka (2010) podle anglického originálu s názvem *General Belief in a Just World Scale* od autorky Dalbert (2001). Škála se skládá z 6 položek s vnitřní konzistencí $\alpha = 0,75$ (Dalajka, 2010). Mnou změřená vnitřní konzistence této škály (na základě sesbíraných dat) byla $\alpha = 0,8$. Položky jsou tvrzeními týkající se spravedlnosti světa a respondenti mají za úkol vyjadřovat svůj souhlas/nesouhlas s těmito tvrzeními na šestibodové Likertově škále ve formě: silně nesouhlasím, nesouhlasím, částečně nesouhlasím, částečně souhlasím, souhlasím, silně souhlasím. Rozhodla jsem se k drobné úpravě a slovo „částečně“ nahradila slovem „spíše“. Udělala jsem tak z obavy, že respondentům mohou výroky „částečně souhlasím“ a „částečně nesouhlasím“ připadat synonymní, zatímco „spíše souhlasím/nesouhlasím“ dává jasně najevo,

k čemu se respondent přiklání (i když s výhradami). Kompletní znění položek je uvedeno v příloze C.

Dalajka (2010) také uvádí, že oproti očekávání se obecná víra ve spravedlivý svět jeví jako heterogenní koncept, který je ovlivňován více faktory. Jako příklad zmiňuje faktor, který připouští existenci nespravedlnosti, ale počítá s tím, že dojde k její kompenzaci. Abych ověřila, jak tomu bylo v případě mnou získaných dat, provedla jsem konfirmační faktorovou analýzu položek této škály. Očekávaný model se s daty shodoval poměrně uspokojivě, ovšem ne dokonale ($\chi^2(9) = 57,45$, $p < ,001$, $TLI = 0,914$, $RMSEA = 0,09$, 90 % CI $RMSEA [0,074; 0,121]$, $SRMR = 0,040$). Abych tuto shodu vylepšila, povolila jsem korelace chybových rozptylů mezi dvojicemi položek 1 a 6 a také 3 a 5, které jsou si zněním velmi podobné. Dle očekávání opravdu došlo k mírnému zlepšení modelu ($\chi^2(7) = 35$, $p < ,001$, $TLI = 0,936$, $RMSEA = 0,083$, 90 % CI $RMSEA [0,057; 0,111]$, $SRMR = 0,03$). Lze tedy říci, že se v tomto případě ukázalo, že slušně funguje i jednofaktorový model škály.

2.4.2 Podpora trestu smrti

Podporu trestu smrti jsem měřila 4 položkami cíleně zařazenými mezi položky týkající se politického konzervatismu se stejnou odpovědní škálou. Jejich celé znění si je možné prohlédnout v příloze E, kde jsou označeny tučně. Jednu z otázek jsem převzala z Tápala (2012) překladu škály pravicového autoritářství. Konkrétně se jednalo o položku: *Žádný zločin není důvodem pro uložení trestu smrti*, která je v rámci škály RWA součástí dimenze autoritářské agrese. Její znění mi pro moji škálu přišlo příhodné. Ostatní položky jsem vytvořila sama. Příkladem vlastní vytvořené položky je: *Myslím si, že je dobře, že v České republice není trest smrti praktikován*. Prokázala se velmi dobrá vnitřní konzistence těchto položek $\alpha = 0,94$ a vysoké vzájemné mezipoložkové korelace (s hodnotami kolem $r = 0,8$). Opět jsem provedla konfirmační faktorovou analýzu, abych ověřila jednofaktorovou strukturu škály, kterou jsem sama vytvořila. Předpokládala jsem, že na položky má vliv pouze jeden faktor, který nazývám podpora trestu smrti. Tento model se poměrně obstojně shoduje s daty: $\chi^2(2) = 68,6$, $p < ,001$, $TLI = 0,909$, $RMSEA = 0,239$ 90% CI $RMSEA [0,193; 0,290]$, $SRMR = 0,024$. Jednotlivé položky také vykazovaly vysoké faktorové náboje. Důvodem, proč model nesedí lépe, mohou být právě ony zmiňované vysoké mezipoložkové korelace či konkrétní reziduální korelace, neboť měřím velice konkrétní

postoj a samotné položky jsou si tak velmi podobné, někdy až skoro synonymní. Povolení reziduálních korelací by však přispělo k tomu, že by se můj model už velmi blížil tzv. *just-identified* modelu (který ze své podstaty vždy vykazuje dokonalou shodu s daty). Při posuzování shody modelu s daty je navíc dobré vzít v potaz, že tento model má pouze dva stupně volnosti. Odborníci pak v takovém případě nedoporučují používat *RMSEA*, neboť v případě malého počtu stupňů volnosti může způsobit klamavou představu o špatné shodě modelu s daty (Kenny et al., 2014). Celkově se domnívám, že je tato krátká škála obsahově validní a obstojně měří podporu trestu smrti. Položky jsem v dotazníku vřadila mezi otázky obdobného typu, které ovšem měřily politický konzervatismus, aby nebylo pro účastníky očividné, že se primárně zaměřuji právě na trest smrti.

2.4.3 Politický konzervatismus

Jak jsem již zmínila, otázky na trest smrti jsem vložila mezi otázky měřící politický konzervatismus. Vzhledem k tomu, že nebyla k dispozici vhodná zavedená škála, kterou bych ve svém dotazníku mohla použít, bylo nutné vytvořit vlastní metodu. Téma politického konzervatismu jsem zvolila proto, že se hodí k tématice trestu smrti a společně tvoří domnělou škálu politických postojů, kterou jsem takto prezentovala svým respondentům. Kontrolovat politický konzervatismus je navíc výhodné i z dalších důvodů, které zmiňuji v teoretickém úvodu.

Při tvorbě položek, které by dle očekávání měly měřit politický konzervatismus, jsem vycházela z diplomové práce Marka Poura (2018), konkrétně ze sociálních ideologických otázek konzervatismu. Zaměřila jsem se pouze na sociální rovinu, protože ekonomická by nekorespondovala s tématem. Zvolila jsem čtyři témata, která jsem na základě teoretických poznatků identifikovala jako důležitá, a zároveň dobře zapadala mezi otázky měřící podporu trestu smrti. Konkrétně se jednalo o postoj k homosexualitě, lehkým drogám, migraci cizinců do země a interrupcím. Všechny otázky byly vztaženy k České republice. Tato konkrétní témata byla, kromě výše uvedené diplomové práce, zvolena i na základě zjištění z výzkumných studií. Ukazuje se totiž, že politický konzervatismus pozitivně souvisí s negativními postoji jak k homosexuálním a transgender osobám (Prusaczyk & Hodson, 2019), tak dle Bantona a kolegů, (2019) i k imigrantům. Yen a Zampelli (2017) zase poukazují na spojitost konzervatismu a negativních postojů

k interrupcím. V neposlední řadě se tento trend (negativní spojitost s konzervatismem) objevuje i v otázce podpory legalizace konopí (Spetz et al., 2019). Vytvořila jsem tedy sadu položek ve formě konkrétních tvrzení a úkolem respondentů bylo zaznamenat svůj postoj pomocí Likertovy škály ve znění: silně nesouhlasím, nesouhlasím, spíše nesouhlasím, spíše souhlasím, souhlasím, silně souhlasím, která byla využita u všech postojových otázek v celém dotazníku. Typ položek lze ilustrovat na příkladu jedné z otázek: „Právo ukončit nechtěné těhotenství považuji za správné“. Srozumitelnost otázek jsem ověřila opět pomocí kognitivního interview.

Vzhledem k tomu, že se jedná o vlastní škálu, bylo vhodné ověřit také její kvalitu pomocí konfirmační faktorové analýzy. Nejdříve jsem pracovala s předpokladem, že všechny položky budou společně tvořit jednu škálu s jednofaktorovou strukturou (s jedním faktorem politického konzervatismu, který bude nabíjet všechny položky). Navzdory očekávání se tento model neukázal jako příliš dobrý při posouzení jeho shody s daty, $\chi^2 (44) = 2041,93$, $p < ,001$, $TLI = 0,318$, $RMSEA = 0,282$ 90% CI $RMSEA [0,272; 0,293]$, $SRMR = 0,179$. Při zjišťování, proč tento model nefunguje tak dobře, jak jsem očekávala, se ukázaly jako problematické tři položky týkající se postoje k případné legalizaci lehkých drog. Nejen, že měly tyto položky výrazně nejnižší faktorové náboje, ale také příliš nekorelovaly s ostatními položkami, zaměřenými na postoje k homosexualitě, interrupcím a migraci (mezipoložkové korelace se v těchto případech pohybovaly mezi $r = 0,01$ a $r = 0,24$). U ostatních témat jsem pozorovala vzájemné středně silné korelace pohybující se kolem $r = 0,4$. Možným vysvětlením, proč se položky zaměřené na legalizace lehkých drog neukázaly být platné jako součást škály politického konzervatismu, je specifikum českého prostředí. Přestože tedy ve výzkumech v USA pozorujeme spojitost s vysokou mírou konzervatismu a negativním postojem k legalizaci lehkých drog jako je např. marihuana (Spetz et al., 2019), v českém prostředí tomu tak nemusí být. Možným vysvětlením je, že zde není tolik silné vymezení mezi konzervativním a liberálním smýšlením jako v USA. Také lze diskutovat, zda se konzervatismus v českém prostředí neprofiluje okolo odlišných témat, než je tomu v USA. Pak by bylo možné, že v otázce českého konzervatismu není téma legalizace lehkých drog zdaleka tak relevantní.

Abych vytvořila funkční škálu, která opravdu bude měřit politický konzervatismus, rozhodla jsem se položky, týkající se legalizace

marihuany a lehkých drog, z výše zmíněných důvodů vyřadit. Znovu jsem tedy provedla konfirmační faktorovou analýzu, tentokrát už jen s osmi položkami zaměřenými na postoje k migraci, interrupcím a homosexualitě (s povolením reziduálních korelací u tématicky souvisejících položek). Opět jsem ověřovala jednofaktorovou strukturu, přičemž faktorem byl opět politický konzervatismus. Tato úprava výrazně zlepšila shodu modelu s daty, $\chi^2(16) = 60,5, p < .001, TLI = 0,971, RMSEA = 0,069$ 90 % CI $RMSEA [0,051; 0,88], SRMR = 0,033$. Takto nově vzniklá škála vykazovala vnitřní konzistenci $\alpha = 0,85$. Na základě těchto dostupných informací považuji škálu za funkční a při ověřování hypotéz ji budu využívat k měření politického konzervatismu. Možné limity škály blíže představím v diskuzi. Finální škála je pro nahlédnutí k dispozici v příloze E spolu s otázkami měřícími trest smrti.

2.5 Analýza dat

K ověření hypotéz jsem využila general linear model (GLM) v programu Jamovi verze 1.6. Výhodou tohoto rozhodnutí je, že model nám umožňuje vkládat různé kombinace kategorických i spojitých proměnných. Součástí hlavní výzkumné hypotézy byly následující proměnné. Nezávislou proměnnou byla spojitá proměnná osobní víra ve spravedlivý svět a závislou proměnnou podpora trestu smrti, taktéž spojitého charakteru. Třetí proměnnou, jež vstupovala do analýzy jako moderátor, byla kategorická proměnná skupina označující verzi příběhu (rámování), která byla respondentovi přiřazena. Do analýzy také vstupovaly kontrolní proměnné věk a politický konzervatismus (spojité) a kategorické proměnné pohlaví a nejvyšší dosažené vzdělání.

Proměnné GBJW, podpora TS i politický konzervatismus jsem vytvořila součtem jednotlivých položek, kdy odpovědi byly zaznamenávány ve formě Likertovy škály (kódované 1 až 6, kdy 1 znázorňovala „silně nesouhlasím“). Větší hodnoty tedy znamenaly větší GBJW, podporu trestu smrti i míru politického konzervatismu. V případě podpory trestu smrti a politického konzervatismu bylo nutné některé položky překódovat, neboť byly reverzního charakteru. Binární proměnná skupiny, tedy experimentální manipulace, která v analýze fungovala jako moderátor, byla kódována jako 1 = rámování na rizika a 2 = rámování na výhody. Proměnná pohlaví byla kódována jako 1 = žena, 2 = muž a 3 = identifikuji se jinak. Nejvyšší dosažené vzdělání

METODA

jsem pro přehlednost sloučila z původních čtyř do tří kategorií, a to: základní vzdělání (kódováno jako 1), středoškolské vzdělání (kódováno jako 2) a vysokolské vzdělání (kódováno jako 3). Využívala jsem program IBM SPSS Statistics verze 27, který jsem rovněž použila k analýze deskriptivních statistik a tvorbě většiny grafů.

3 Výsledky

3.1 Deskriptivní statistiky proměnných

Deskriptivní statistiky spojitých proměnných, které se objevují v analýze, jsou uvedeny v Tabulce 1. Z nich je patrné, že většina respondentů volila odpovědi vykazující střední míru víry ve spravedlivý svět a střední až mírně vyšší podporu trestu smrti. I přesto se však ve vzorku nacházejí i respondenti, kteří vykazují extrémně vysokou a nízkou hodnotu GBJW a také respondenti, kteří se staví velice silně proti. Ačkoliv u podpory trestu smrti není hodnota špičatosti zrovna ideální, dle George a Malleryho (2010) lze za přijatelné hodnoty pro normální rozložení považovat hodnoty v rozpětí -2 až 2. Rozložení proměnné GBJW se naopak blíží normálnímu bez větších odchylek.

Co se týče politického konzervatismu, tak odpovědi respondentů většinově naznačovaly spíše nižší míru konzervatismu. To by se dalo pravděpodobně vysvětlit mimo jiné i věkovým rozložením respondentů ($M = 29,32$, $SD = 13,07$, $Mdn = 23$). Podle Raye (1985) je totiž vyšší věk obstojně spolehlivý prediktor konzervatismu. Přestože jsou ve vzorku více zastoupeni lidé s nižší mírou konzervatismu, objevují se však i osoby s velmi vysokou mírou konzervatismu. To, spolu s hodnotami šikmosti a špičatosti naznačuje, že i rozložení politického konzervatismu můžeme považovat za blížící se normálnímu. I tak je však vhodné vzít v potaz, že pracuji spíše s méně konzervativně smýšlejícím vzorkem osob. Graficky zobrazené rozložení všech součtových proměnných ve formě histogramů lze nalézt v příloze J. Poslední spojitou proměnnou v analýze byla kontrolní proměnná věk. Rozložení této proměnné je dle očekávání poměrně špičaté, neboť většinu vzorku tvoří skupina vysokoškolských studentů, kteří jsou si věkově velmi blízko. Limity z toho plynoucí reflektuji později v diskuzi.

Popisné statistiky kategorických proměnných, které jsou součástí analýzy, jsou k nahlédnutí v Tabulce 2. Proměnná skupina obsahuje dvě kategorie – skupiny. Do těchto skupin byli participanti přiřazeni pomocí randomizace v Qualtrics a liší tím, který příběh, rámuující problematiku trestu smrti, byl respondentům předložen. Do skupiny s rámováním zaměřeným na rizika spojená s trestem smrti bylo zařazeno 299 lidí (51,5 %). Naopak skupina s rámováním zdůrazňujícím výhody trestu smrti obsahovala 282 lidí (48,5 %). Nestejná velikost skupin vznikla tím,

VÝSLEDKY

že bylo nutné některé respondenty vyřadit, protože nevyplnili dostatek otázek či neprošli ověřením, zda u nich experimentální manipulace zafungovala. V obou skupinách však i po tomto vyřazení zůstal dostatečný počet respondentů a nestejná velikost by tedy neměla způsobovat žádný problém. Jak již zmiňuji v podkapitole, kde popisuji složení vzorku, v analýze převažovaly ženy nad muži a nejčastějším nejvyšším dosaženým vzděláním bylo středoškolské vzdělání.

Tabulka 1 - Deskriptivní statistiky spojitých proměnných

Proměnná	N	M	SE	Mdn	SD	Min	Max	Šikmost	Špičatost
GBJW	579	18,98	0,198	19	4,77	6	36	0,15	0,17
Podpora trestu smrti	581	13,4	0,227	14	5,48	4	24	-0,05	-0,94
Konzervatismus	574	19,7	0,298	19	7,14	8	48	0,77	0,62
Věk	571	29,32	0,547	23	13,07	18	81	1,66	2,22

Tabulka 2 - Deskriptivní statistiky kategorických proměnných

Proměnné a jejich úrovně	N	%
Skupina		
Rámování na rizika	299	51,5
Rámování na výhody	282	48,5
Pohlaví		
Žena	321	55,2
Muž	250	43,0
Jiné	5	0,9
Nezodpovědělo	5	0,9
Vzdělání		
Základní	48	8,3
Střední	352	60,6
Vysokoškolské	175	30,1
Nezodpovědělo	6	1

3.2 Ověření experimentální manipulace

Proto, že experimentální manipulace byla naprosto klíčovou součástí výzkumu, zařadila jsem některé položky na její ověření (které jsem původně používala pro pilotáž metody) i do samotného dotazníku. Postupovala jsem velice podobným způsobem, jako testování výsledků z pilotáže. Opět jsem použila t-test pro dva nezávislé výběry pro skupiny s odlišným rámováním. V něm jsem srovnávala celkový součet položek, které byly v rámci Likertovy škály kódovány čísla 1 až 6, kdy číslo 1 vyjadřovalo silný nesouhlas. Zároveň bylo nutné překódovat reverzní položky, tedy v tomto případě položku číslo 2 a 3. Po překódování tedy vyšší součet položek znamenal i vyšší vnímanou spravedlnost.

Položky:

- 1) Uvedený příběh mi připadal spravedlivý
- 2) Muž z příběhu si nezasloužil za své činy zemřít
- 3) Z osudu, který potkal muže z příběhu, jsem pocíťoval/a pocit nespravedlnosti
- 4) Udělený rozsudek mi v tomto příběhu připadal jako spravedlivá volba

Hypotézu o očekávaném rozdílu mezi skupinami se mi pomocí t-testu podařilo podpořit ($t(55) = -40,05$, $p < ,001$, $d = -3,39$). To lze demonstrovat i na průměrech jednotlivých skupin. U skupiny, která byla vystavena rámování problematiky trestu smrti spojeným s riziky a nespravedlností ($M = 7,77$, $SD = 2,89$) se totiž projevil výrazně menší celkový průměr vnímané spravedlnosti než u skupiny s rámováním na výhody a spravedlnost rozsudku ($M = 18,31$, $SD = 3,32$). S přihlédnutím na výsledky pilotáže tedy lze prohlásit experimentální manipulaci za úspěšnou i v případě celého dotazníku.

3.3 Předpoklady modelu

Abych si byla jistá, že mohu přejít k ověřování hypotéz, bylo třeba zkontrolovat, že mnou získaná data neporušují některý z předpokladů regresního modelu. Předpoklad linearity závislé proměnné s prediktory jsem vizuálně ověřila ze scatterplot reziduí a predikovaných hodnot s názvem Graf 5, který uvádím v příloze K. Z toho je vizuálně patrné, že předpoklad homoskedasticity nebyl narušen. Při ověřování homogenity

reziduálních rozptylů pro jednotlivé skupiny pomocí Levenova testu se tento test ukázal jako signifikantní ($F(15, 546) = 2,63, p < ,001$), což by poukazovalo právě na nestejnost reziduálních rozptylů skupin. Ovšem vzhledem k tomu, že můj vzorek čítá téměř 600 osob, jeho použití není příliš vhodné, neboť Levenův test bývá u velkých vzorků automaticky velmi přísný (Wang, 2016). Nabízí se použití některého z nepsaných pravidel, týkajících se tohoto předpokladu. Jedním z nich je pravidlo, že podíl největšího a nejmenšího rozptylu závislé proměnné jednotlivých skupin by mělo být nižší než 1,5, což nasbíraná data splňují (rozptyly skupin jsou 31,2 a 26,5). To, s přihlédnutím na nízkou hodnotu F Levenova testu, naznačuje, že i předpoklad homogenity rozptylů nebyl narušen. Test Kolmogorov-Smirnov potvrdil, že se rozložení reziduí významně neliší od normálního ($D = 0,04, p < 0,282$), což lze pozorovat i na Q-Q Grafu číslo 6, opět v příloze K. Předpoklad absence multikolinearity jednotlivých prediktorů byl také naplněn, neboť, jak lze vidět v Tabulce 5 v příloze L, nejvyšší významná korelace mezi prediktory byla $r = 0,29$. Celkově lze tedy konstatovat, že byly zkontrolovány a dodrženy všechny předpoklady tohoto regresního modelu.

3.4 Model a ověření hypotéz

3.4.1 Model

Nejdříve jsem vytvořila model, který obsahoval pouze dvě hlavní proměnné (obecnou víru ve spravedlivý svět jako nezávislou proměnnou a podporu trestu smrti jako závislou proměnnou) a moderátor, proměnnou skupina. Tento model vysvětlil pouze 6,4 % rozptylu závislé proměnné ($R^2 = 0,065$, adjustované $R^2 = 0,06$). Finální model obsahoval, kromě výše uvedených, také všechny očekávané kontrolní proměnné, kterými byly pohlaví, věk, nejvyšší dosažené vzdělání a politický konzervatismus. Po přidání těchto proměnných došlo k zlepšení, a takto vytvořený finální model vysvětloval 14,6 % rozptylu závislé proměnné ($R^2 = 0,146$, adjustované $R^2 = 0,132$), což dle Cohena (1992) zároveň ukazuje na střední velikost účinku.

V Tabulce 3 lze vidět všechny efekty, které jsem do modelu zařadila (včetně interakce skupiny a GBJW, jež reprezentuje moderační analýzu). Dle očekávání se projevil významný vliv skupiny (tedy zarámování

problematiky) na míru podpory trestu smrti. Z hodnoty η^2 lze navíc usuzovat, že po zařazení prediktoru skupiny došlo k přírůstku R^2 o 4 %. Zároveň se, dle předpokladů, ukázalo, že významný efekt na podporu trestu smrti má také obecná víra ve spravedlivý svět, jež po zařazení do modelu zvýšila R^2 o 2,8 % ($\eta^2 = 0,028$). Efektem, který se také projevil významně, byl politický konzervatismus, což bylo v souladu s očekáváními vycházejícími z teoretických poznatků. Oproti všem předpokladům se však ukázalo, že samotná interakce skupiny (rámování) a víry ve spravedlivý svět nemá významný vliv na podporu trestu smrti. Jako nevýznamné se projevíly také kontrolní proměnné věk a pohlaví. I toto zjištění bylo spíše překvapivé, neboť dle teoretických poznatků tyto demografické charakteristiky s podporou trestu smrti souvisí. Naopak, v souladu s očekáváními, se významně projevil efekt nejvyššího dosaženého vzdělání.

Tabulka 3 - Výsledky ANOVA Omnibus testu

Efekt	Suma čtverců	df	F	p	η^2
Model	2125,18	9	10,52	<,001	0,146
Skupina	566,01	1	21,58	<,001	0,041
Vzdělání	220,21	2	4,2	0,016	0,017
Pohlaví	105,29	2	2,01	0,135	0,013
Věk	19,92	1	0,76	0,384	0,008
GBJW	531,34	1	20,25	<,001	0,028
Konzervatismus	680,06	1	25,92	<,001	0,04
Skupina x GBJW	2,34	1	0,09	0,765	1,38e-4
Rezidua	14481,08	552			
Celkem	23066,23	562			

3.4.2 Ověření hypotéz

H1: Záramování problematiky trestu smrti moderuje vztah mezi obecnou vírou ve spravedlivý svět a podporou trestu smrti

VÝSLEDKY

Pro ověření hlavní hypotézy jsem využila odhady fixed efektů v rámci regresního modelu, jehož výsledky lze nalézt v Tabulce 4. Jak můžeme vidět, interakce proměnných GBJW a skupiny (rámování) se ukázala jako nevýznamná v predikci podpory trestu smrti. Hypotézu o moderačním efektu skupiny ve vztahu GBJW a podpory trestu smrti (H1) tedy nelze podpořit. Z toho vychází i zamítnutí hypotéz H1a a H1b o konkrétní povaze očekávaných vztahů v rámci zmíněné moderace.

Tabulka 4 - Odhady parametrů fixed efektů

Název	95% CI				β	df	t	p
	b	SE	Dolní	Horní				
Průsečík	12,62	0,8	11,04	14,2	0,00	552	15,69	<,001
Skupina	2,02	0,44	1,17	2,88	0,37	552	4,65	<,001
ZŠ - ŠŠ	-0,98	0,82	-2,58	0,63	-0,18	552	-1,19	0,233
ZŠ - VŠ	-2,2	0,89	-3,96	-0,44	-0,4	552	-2,46	0,014
Pohlaví	0,72	0,47	-0,2	1,64	0,13	552	1,54	0,124
Věk	0,02	0,02	-0,02	0,06	0,04	552	0,87	0,384
GBJW	-0,21	0,05	-0,3	-0,12	-0,18	552	-4,5	<,001
Konzervatismus	0,17	0,03	0,10	0,23	0,22	552	5,09	<,001
Skupina x GBJW	0,03	0,09	-0,15	0,21	0,02	552	0,3	0,765

Přestože se nepodařilo prokázat moderační efekt rámování problematiky, nelze říci, že by neměla žádný vliv. Je tomu přímo naopak, neboť právě proměnná skupina (tedy rámování problematiky TS) se samotná ukázala být nejsilnějším významným prediktorem pro podporu trestu smrti. To naznačuje, že zarámování problematiky pravděpodobně bylo úspěšné a opravdu je možné očekávat vliv na postoj k trestu smrti. Rozhodla jsem se prozkoumat vliv rámování ještě hlouběji a to s pomocí deskriptivních statistik jednotlivých skupin. Ukázalo se, že participanti, kteří dostali příběh zdůrazňující výhody trestu smrti a spravedlnost

($M = 14,49$, $SD = 5,15$, $Mdn = 15$), průměrně vykazovali o dva body větší průměrnou hodnotu podpory trestu smrti než skupina, které byly naopak zdůrazněny rizika a nespravedlnost ($M = 12,36$, $SD = 5,59$, $Mdn = 12$). Připomínám, že minimální možná hodnota proměnné byla 4 a maximální 24. Velikost účinku pro zmíněný rozdíl byla vysoká ($d = 5,38$). Tento rozdíl lze pozorovat i v boxplotu, který zobrazuje průměry obou skupin i s intervaly spolehlivosti. Přikládám ho jako Graf č. 11 v příloze M.

Z tabulky 4 lze také vyčíst, že i obecná víra ve spravedlivý svět se, dle očekávání, projevila jako významný prediktor podpory trestu smrti. Konkrétně z výsledků vyplývá, že pokud se hodnota GBJW zvedne o jednotku, sníží se podpora trestu smrti o 0,21. Jedná se spíše o nižší efekt ($\beta = -0,18$). Ten si je možné vizuálně prohlédnout v Grafu 8 v příloze M, kde jsou zobrazeny také intervaly spolehlivosti. V Grafu 10 ve stejné příloze je potom efekt GBJW zobrazen i dle jednotlivých zarámování. Ačkoliv tedy stále můžeme při vzrůstající GBJW pozorovat klesající podporu trestu smrti, u skupiny 2 (rámování zaměřené na výhody trestu smrti) je patrná obecně vyšší podpora TS než u první skupiny (rizika a nespravedlnost).

H2: Politický konzervatismus pozitivně souvisí s podporou trestu smrti

Při ověřování doplňkové hypotézy č. 2 jsem opět vycházela z regresního lineárního modelu, jehož výsledky uvádím v Tabulce 6. Zjistila jsem, že se efekt politického konzervatismu na podporu trestu smrti v modelu projevil jako významný, ovšem nepřilíživě silný ($\beta = 0,22$). Lineární vztah naznačuje, že pokud zvýšíme hodnotu politického konzervatismu o jednotku, predikovaná hodnota podpory trestu smrti se zvýší o 0,17. Na základě těchto výsledků lze podpořit hypotézu o pozitivní souvislosti politického konzervatismu a podpory trestu smrti. Grafické zobrazení tohoto vztahu, i s intervaly spolehlivosti, je pak k nahlédnutí v Grafu 9 uvedeném v příloze M.

Zdá se také, že ve mnou vytvořeném regresním modelu věk ani pohlaví nehrají roli. Komplikovanější to ovšem bylo s nejvyšším dosaženým vzděláním. Rozdíl mezi respondenty s vystudovanou ZŠ a SŠ se neprokázal jako významný, zatímco rozdíl mezi absolventy ZŠ a VŠ už ano. Efekt absolvování vysoké školy tak oproti pouze základnímu vzdělání snížil průměrnou hodnotu podpory trestu smrti o 2,2. Tento rozdíl mezi respondenty se základním ($M = 14,9$, $SD = 5,57$, $Mdn = 16$)

a vysokoškolským ($M = 12,42$, $SD = 5,54$, $Mdn = 12$) vzděláním můžeme pozorovat i pomocí srovnání průměrů s vysokou velikostí účinku ($d = 5,55$). Tuto tendenci je možné pozorovat i v Grafu 12 v příloze M, kde jsou znázorněny průměry podpory trestu smrti pro respondenty s různými stupni nejvyššího dosaženého vzdělání.

Vztahy všech využitých proměnných můžeme také zkoumat s ohledem na jejich vzájemné korelace, které si je možné prohlédnout v příloze K, kde se nachází korelační tabulka a grafické znázornění pomocí tzv. heat mapy. Korelace jsou tam uvedeny včetně statistické významnosti. Nejdříve se zaměřím na vztah GBJW a podpory trestu smrti, kde lze pozorovat významnou, avšak nižší zápornou korelaci ($r = -0,18$). S podporou trestu smrti dle očekávání také pozitivně koreluje politický konzervatismus ($r = 0,23$). Logicky se také objevila významná korelace s binární proměnnou skupina ($r = 0,19$), což podporuje důležitost rámování. Nejsilnější korelace ($r = 0,29$) se projevila mezi věkem a politickým konzervatismem, což koresponduje i s teoretickými poznatky (Ray, 1985). Slabší korelace se objevila také mezi věkem a GBJW ($r = 0,13$).

4 Diskuze

Záměrem této práce bylo hlouběji prozkoumat vztah víry ve spravedlivý svět a podpory trestu smrti s důrazem na zarámování problematiky trestu smrti. Nejprve jsem se seznámila s teoretickými poznatky a empirickými výzkumy týkající se daného tématu a na jejich základě jsem formulovala hypotézy, které jsem ověřovala pomocí experimentu s mezisubjektovým designem. Na rozdíl od Butler a Morana (2007) jsem však nepředpokládala přímý pozitivní vztah mezi obecnou vírou ve spravedlivý svět a podporou trestu smrti, nýbrž jsem očekávala, že zarámování problematiky trestu smrti bude tento vztah moderovat. Pro tuto hypotézu však nebyla nalezena podpora a nepovedlo se mi tedy prokázat, že by při odlišném zarámování problematiky obecná víra ve spravedlivý svět mohla i jinak souviset s podporou trestu smrti. Dokonce se ukázalo, že samotná obecná víra ve spravedlivý svět predikovala nižší podporu trestu smrti, což nebylo v souladu s teoretickými poznatky, ze kterých jsem při tvorbě hypotéz vycházela. Kromě zmíněného vztahu hlavních proměnných jsem kontrolovala také několik dalších potenciálních vlivů, jako je politický konzervatismus, či konkrétní demografické údaje. Zde se mi naopak povedlo podpořit očekávanou hypotézu o souvislosti politického konzervatismu s postojem k trestu smrti. Co se týče demografických údajů, sice se neprokázal vliv věku ani pohlaví, ovšem potvrdil se vliv vysokoškolského vzdělání, který podporu trestu smrti snižuje.

4.1 Interpretace výsledků

Jak již bylo řečeno, svou práci jsem stavěla na předpokladu, že se při odlišném zarámování problematiky trestu smrti změní i vztah mezi obecnou vírou ve spravedlivý svět a samotnou podporou tohoto typu trestu. Očekávala jsem, že když lidem zdůrazním rizika spojená s trestem smrti, tedy možnou nespravedlnost, jejich GBJW bude pak predikovat spíše nižší podporu takového rozsudku. Naopak, pokud zdůrazním výhody a spravedlnost uděleného trestu, budou lidé s vyšší GBJW i více podporovat myšlenku trestu smrti. Tuto hypotézu se ovšem, navzdory očekávání, nepodařilo potvrdit. Jako první a logické vysvětlení se nabízí, že experimentální zarámování problematiky nebylo úspěšné. To však nekoresponduje s tím, že se u rámování problematiky jako samostatného

prediktoru potvrdil při predikci podpory trestu smrti významný vliv. Navíc se dle výsledků pilotáže i kontroly experimentální manipulace přímo v dotazníku ukázalo, že zarámování problematiky úspěšné bylo. Tyto poznatky tedy skutečně naznačují, že stejně jako v případě výzkumu Norisse a Mullinixe (2019) způsob, jakým problematiku trestu smrti zarámujeme, opravdu ovlivňuje i deklarovaný postoj týkající se trestu smrti. Domnívám se však, že se jedná spíše opravdu o aktuální postoj (i proto v práci pracuji s termínem podpora a nikoliv postoj) a bylo by příliš odvážné očekávat, že jedním zarámováním změníme postoj člověka i do budoucna. Moje výsledky, spolu s průzkumem veřejného mínění, spíše napovídají, že lidé v Česku mají k trestu smrti poměrně nevyhraněný názor a snadno se tedy nechají ovlivnit aktuálním rámováním problematiky.

Jiným možným vysvětlením, proč nebylo možné hlavní výzkumnou hypotézu podpořit, je, že přestože zarámování problematiky i obecná víra ve spravedlivý svět prokazatelně hrají svou roli při predikci podpory trestu smrti, jejich vzájemná interakce zkrátka není ani ve skutečnosti nijak významná. To je samozřejmě také možná varianta, neboť moje hypotéza o moderačním efektu rámování nebyla zatím nikým jiným nijak empiricky zkoumána a pro její podporu tedy můžeme nalézt spíše nepřímá teoretická vodítka. Zároveň je nutné vzít v potaz, že se rozložení proměnné GBJW velice blížilo normálnímu, a lze tedy říci, že jsem pracovala se vzorkem, kde většina respondentů vykazovala spíše průměrnou obecnou víru ve spravedlivý svět. Z podstaty svých hypotéz je možné pracovat i s variantou, že moderační efekt GBJW a zarámování nastává pouze u osob, které vykazují extrémní míru GBJW, ať už velmi vysokou či velmi nízkou. Například u respondentů s velmi vysokou GBJW by pak mohl moderační efekt spíše zafungovat, neboť jejich představa absolutně spravedlivého světa jim nedovolí smířit se s nespravedlivým rozsudkem. Zároveň ale můžeme předpokládat, že by takoví lidé měli silnou touhu potrestat pachatele ve znamení rčení „oko za oko“. To je však pouze spekulace, protože jsem tyto hypotézy v rámci své práce nijak neověřovala.

Ačkoliv se tedy nepotvrdil hlavní moderační efekt, nelze říci, že by můj výzkum nepřinesl žádné zajímavé výsledky. Jak už jsem zmínila výše, ukázalo se, že zarámování problematiky trestu smrti s důrazem na rizika s ním spojená predikovalo i menší podporu trestu smrti. Tato práce se tedy přidává k dalším studiím, které zdůrazňují důležitost rámování ve společensky kontroverzních tématech, jako je například téma eutanázie

(Gamliel, 2012), znásilnění (Hockett & Saucier, 2015), či potratů (Kimport & Doty, 2019). Navíc se ukazuje, že zarámování konkrétního fenoménu může hrát roli i v konkrétních politických otázkách, jakou může být kupříkladu otázka migrace (Wenzel & Żerkowska-Balas, 2018). Všechny tyto poznatky však nejsou pouze přínosem pro akademické bádání, mají ale naopak i velký přesah do společenského a politického života. Ukazuje se totiž, že vhodným zarámováním můžeme poměrně snadno ovlivňovat momentální veřejné mínění. A to i v případě, že se jedná o většinově mladé vzdělané osoby (studenty vysokých škol). Na základě teorie, ale i mých předpokladů, jsem očekávala, že právě takoví lidé budou vůči takto jednoduché manipulaci odolnější a budou mít vůči trestu smrti poměrně ujasněný negativní postoj. Ostatně i v rámci kognitivních interview a pilotáže respondenti většinově deklarovali, že se jejich postoj k trestu smrti po přečtení rámovacího příběhu nijak nezměnil a že na trest smrti již mají názor vytvořen. Výsledky mé studie však ukazují přesný opak, protože rámování velice dobře zafungovalo napříč věkem i různými úrovněmi vzdělání, tedy i postoje vysokoškolsky vzdělaných lidí pravděpodobně nebyly tak ujasněné, jak by se mohlo zdát. To je další zajímavý aspekt práce, neboť to vypadá, že respondenti si nejsou (nebo nechtějí být) vědomi toho, jak snadno lze s jejich aktuálním postojem na takto závažnou tematiku manipulovat. Toho lze pak samozřejmě využít, třeba v politických kampaních, ale i v mnoha dalších oblastech. Není ani nutné zdůrazňovat, jak velkou moc mají v tomto ohledu různá média, která mohou pozměnit způsob, jakým jejich čtenáři na danou problematiku budou nahlížet (Kümpel & Haas, 2016).

Velice zajímavé jsou i získané poznatky související s vírou ve spravedlivý svět. Poté, co se nepotvrdila původní moderační hypotéza, jsem očekávala, že bude GBJW fungovat jako prediktor vyšší podpory trestu smrti. K tomuto předpokladu mě vedly výsledky studií Butler a Morana (2007) a Wua s Cohenem (2017), které obě naznačují souvislost mezi vírou ve spravedlivý svět a podporou pro udělení rozsudku trestu smrti. Moje výsledky však ukázaly přesný opak a GBJW ve skutečnosti predikovala nižší podporu trestu smrti, tedy naprosto v rozporu s výše zmíněnými studiemi (Butler & Moran, 2007; Wu & Cohen, 2017). Je vhodné vzít v potaz fakt, že problematika souvislosti GBJW a podpory trestu smrti zatím nebyla příliš empiricky zkoumána, takže je možné, že rozdílné výsledky mohl způsobit odlišný design výzkumu. Například v případě výzkumu Wu a Cohena (2017) byl zkoumán postoj k trestu smrti pro případného masového vraha dětí, což

může být odlišné, než když se ptáme pouze na podporu trestu smrti v obecné rovině. Taky nelze úplně přehlédnout kulturní odlišnosti. Jak v USA, tak v Číně je totiž trest smrti stále využíván jako forma trestání pachatelů závažných zločinů. Můžeme tedy spekulovat, zda není možné, že právě tím, že se jedná o dosud využívaný nástroj trestu, budou i obavy z jeho zneužití a případných justičních omylů menší. Osobně se totiž domnívám, že právě představa nevinného člověka, který kvůli selhání justice skončí popraven, je právě to, proč lidé s vysokou vírou ve spravedlivý svět mohou trest smrti odmítat. Předpokládám, že tato obava stojí i za výsledky mého výzkumu, kde zkrátka strach z případné nespravedlnosti výrazně ovlivnil výsledky. Tím jsem se ale konkrétně ve svém výzkumu nezabývala, takže se jedná pouze o dohady. Vycházím při nich ovšem z výzkumu veřejného mínění (Tuček, 2019), kde nelze přehlédnout poměrně vysoké procento souhlasných odpovědí s následujícími výroky. S výrokem: „Riziko justičního omylu a odsouzení nevinného jsou vážnými námitkami proti trestu smrti“ rozhodně souhlasilo 34% respondentů a spíše souhlasilo 40 %. Dále, s výrokem: „Trest smrti s sebou nese riziko možného zneužití“ zcela souhlasilo 34 % dotazovaných a 39 % zvolilo odpověď „spíše souhlasím“. Z toho usuzuji, že jsou si Češi obecně poměrně silně vědomi rizik spojenými s trestem smrti, a nelze je tedy jen tak zanedbat. To by vysvětlovalo i to, že lidé s vyšší GBJW se i přes úspěšnou experimentální manipulaci přikláněli k menší podpoře trestu smrti. Negativní rámování problematiky jim tudíž pravděpodobně ještě více připomnělo jejich obvyklé obavy nad nespravedlivě odsouzenými, zatímco druhý příběh, zaměřený na pozitiva a spravedlnost, sice prezentoval i argumenty pro, ale původní obavu z nespravedlnosti zcela neodstranil. Právě tyto poznatky by mohly vysvětlit nepodpoření hlavní hypotézy o moderaci vztahu GBJW a podpory TS. Obavy z nespravedlnosti u lidí s vyšší mírou GBJW totiž mohly zafungovat naprosto nezávisle na manipulaci.

Doplňkovou hypotézu, týkající se souvislosti politického konzervatismu a podpory trestu smrti, se mi naopak povedlo podpořit. Z nasbíraných dat a následných analýz tudíž vyplývá, že vyšší míra politického konzervatismu predikuje také vyšší podporu trestu smrti. Ke stejným závěrům došly i výzkumné dvojice Bjarnason a Welch (2004) a Mackey a Dempsey (2018). Bylo tomu tak i přesto, že se samotná škála, vytvořená s cílem měřit politický konzervatismus, ukázala být mírně problematickou. Ačkoliv výzkum politického konzervatismu nebyl hlavním cílem mé práce, výsledky konfirmační faktorové analýzy mnou

vytvořené škály přinášejí některé zajímavé poznatky. Za překvapivé osobně považuji zjištění týkající se položek zaměřené na legalizaci lehkých drog (především konopí), které s ostatními položkami a tématy příliš nesouvisely, a to i přesto, že ve výzkumech z USA bývá nesouhlas s legalizací lehkých drog s politickým konzervatismem spojován (Spetz et al., 2019). To si vysvětluji tím, že politický konzervatismus v České republice může mít svá kulturní specifika odlišná od Spojených států.

Na závěr jsem ještě kontrolovala několik demografických údajů, kde jsem na základě empirických poznatků očekávala nějakou souvislost s podporou trestu smrti. Očekávala jsem například, že se projeví rozdíly mezi pohlavími. K tomuto závěru došel ve své práci také Lambert s kolegy (2016), jejichž výsledky naznačují, že ženy obecně méně podporují trest smrti než muži. Stejný rozdíl se projevil i ve výzkumu veřejného mínění. Na otázku, zda by měl v České republice trest smrti existovat odpovědělo 25 % mužů, že rozhodně ano. Takto přesvědčených žen však bylo pouze 17 % (Tuček, 2019). Tento předpoklad se ovšem v mé práci nepotvrdil a efekt pohlaví při predikci podpory trestu smrti se prokázal jako nevýznamný. Domnívám se, že to mohlo být způsobeno právě využitím experimentální manipulace v podobně rámovacích příběhů. Podle Lamberta a kolegů (2016) totiž ženy často uváděly obavy z justičního omylu jako argument, proč trest smrti nepodporují. Je možné, že právě tím, že jsem tento argument části respondentů sama názorně představila, rozdíly mezi pohlavími nebyly tak významné. Toto tvrzení by se dalo ověřit pomocí kontrolní skupiny, kterou jsem však, s ohledem na i tak poměrně velkou náročnost vzorku, nezařadila.

Na základě teoretických poznatků jsem rovněž očekávala spojitost vyššího věku s vyšší podporou trestu smrti (Anderson et al., 2017). Ani tento předpoklad se však nepotvrdil a efekt věku, stejně jako výše zmíněný efekt pohlaví, se neukázal být významným. Domnívám se však, že to mohlo být způsobeno tím, jak jsem získávala respondenty pro svůj výzkum. Za účelem zisku věkově variabilního vzorku jsem se cíleně snažila oslovovat své známé, aby můj dotazník rozšířili i mezi své příbuzné, rodiče i prarodiče. Přestože se mi tedy povedlo získat i starší osoby (dokonce i v důchodovém věku), nelze příliš předpokládat, že by se jednalo o typické zástupce této věkové skupiny, kteří by dobře reprezentovali mentalitu svých vrstevníků. Minimálním předpokladem pro vyplnění dotazníku byla práce s počítačem a internetem, což u některých seniorů není zcela běžné. Navíc nelze zanedbat fakt, že

i většina respondentů mladšího věku byli studenti vysokých škol, což opět vytváří specifickou skupinu, kde se efekt věku může vytrácet.

Jako poslední jsem kontrolovala efekt nejvyššího dosaženého vzdělání. Na ten je upozorněno i ve výzkumu veřejného mínění, kde vysokoškolsky vzdělaní respondenti méně často souhlasili s výrokem, že by měl trest smrti v České republice existovat (Tuček, 2019). To koresponduje i s výzkumnými zjištěními Vita a kolegů (2017). V případě mé práce byl však efekt nejvyššího dosaženého vzdělání trochu komplikovanější. Přestože se sám o sobě projevil jako významný, je nutné se blíže zaměřit na jednotlivé skupiny. Dle výsledků (a v souladu s výše zmíněným výzkumem) vysokoškolské vzdělání oproti základnímu vzdělání opravdu predikuje nižší podporu trestu smrti. Očekávám, že tomu tak může být proto, že vzdělanější lidé mohou o problematice přemýšlet komplexněji a více si uvědomovat možná rizika spojená například s justičními omyly. Stejný rozdíl se už ale neprokázal mezi středoškolským a základním vzděláním, kdy se tento efekt projevil jako nevýznamný. Domnívám se, že za tím stojí problém s kategorizací proměnné nejvyšší dosažené vzdělání. Lidé, jenž například studují poslední ročník osmiletého gymnázia pak totiž logicky spadají do kategorie jen základního vzdělání. Je tomu tak i přesto, že by se dalo předpokládat, že smýšlením a postoji budou výrazně blíže studentům vysokých škol, než pracujícím, kteří vystudovali pouze základní školu. Podobný problém nastal, ještě ve větším měřítku, u kategorie středoškolského vzdělání, do které byli automaticky zařazeni i současní studenti vysokých škol. Ti navíc tvoří majoritní část vzorku. Vznikly tedy poměrně heterogenní kategorie a nemůžeme tedy s jistotou předpokládat, že by vzorek respondentů patřících do těchto skupin dobře reprezentoval smýšlení daných populací. Jinými slovy se obávám, že student vysoké školy není typickým zástupcem skupiny, jež obsahuje osoby s vystudovanou střední školou.

4.2 Slabé a silné stránky práce

Než přejdu ke konkrétním limitům, ráda bych se zaměřila na některé silné stránky této práce. Můj výzkum zprostředkovává detailnější vhled do problematiky, která zatím není příliš empiricky prozkoumaná a přináší tedy nové poznatky. Zároveň přicházím s komplexnějším možným vysvětlením vztahu BJW a podpory trestu smrti, do kterého

zahrnuji i rámování tématu, se kterým dosavadní výzkumy zaobírající se trestem smrti vůbec nepracují, přestože se ukazuje, že může být významná (Norris & Mullinix, 2019). Jako silnou stránku vnímám i provedení kognitivního interview a pilotáže experimentální manipulace, díky kterým mohu podložit daty svá očekávání, že příběhy, kterými rámuji problematiku trestu smrti, opravdu plní svoji funkci. Zároveň jsem se snažila kontrolovat, že ke zmíněnému a žádoucímu zarámování problematiky opravdu dojde, a to pomocí vědomostních otázek ověřujících, zda respondent příběh skutečně četl. Rozhodla jsem se k tomu i přesto, že tyto otázky mnohé participanty odradily a ti hned přestali dotazník vyplňovat, což mi znemožnilo jejich odpovědi využít. Spolu s nemalým množstvím respondentů, kteří na tyto otázky odpověděli většinově špatně, se tedy kvůli zařazení kontroly manipulace zvýšil i nárok na velikost vzorku.

Možným limitem této práce je získaný vzorek respondentů. Přestože se mi povedlo nasbírat uspokojivé množství respondentů ($N = 581$), je třeba zmínit některé problémy spojené s reprezentativností. Prvním problémem, typickým pro práce tohoto typu, je způsob oslovování respondentů. Respondenty jsem majoritně sháněla na sociální síti Facebook a prosila své známé, aby dotazník rozeslali dále. I přestože jsem se aktivně snažila zaměřit i na zisk respondentů staršího věku či s nižším nejvyšším dosaženým vzděláním, ve vzorku převažují mladší lidé a studenti (55 %). To samo o sobě vytváří poměrně specifický vzorek, a i přes snahu sehnat i respondenty mimo svoji sociální „bublinu“ se nepodařilo oslovit osoby napříč různými sociálními skupinami (což ukazuje například malé množství pracujících pouze se základním vzděláním ($N = 3$) či nezaměstnaných ($N = 12$)). Na jednu stranu se sice ukázalo, že experimentální manipulace dobře zafungovala napříč celým vzorkem, ovšem pro lepší zobecnitelnost výsledků bych ráda získala osoby ze skupin, které jsou v mém vzorku zastoupeny jen minimálně. Dalším problémem spojeným s charakteristikou získaného vzorku je rozložení proměnné politického konzervatismu. Tomu se detailněji věnuji v kapitole výsledky, je však nutné vzít v potaz fakt, že pracuji spíše s méně politicky konzervativním vzorkem. To pravděpodobně souvisí jak s věkovým průměrem respondentů, tak s metodou jejich oslovování, neboť se sama pohybují spíše v liberálnějších společenských skupinách.

Je vhodné se také detailněji zaměřit na samotné odpovědi respondentů a počítat s možností, že byly nějakým způsobem ovlivněny.

Jedním ze zkreslení, které je třeba očekávat, je sociální žádoucnost odpovědí. Ukazuje se, že tento jev se ve výzkumech týkajících se politických témat objevuje velmi často. Příkladem může být studie sociální žádoucnosti u vnímání žen v politice (Setzler, 2018). Tomu jsem se sice ve své práci snažila předejít opakovaným ujišťováním respondentů o tom, že opravdu neexistují žádné správné a špatné odpovědi, a je žádoucí odpovídat pravdivě, stejně se ale tendenci odpovídat sociálně žádoucně obávám. Zvýšené riziko vidím obzvláště u témat interrupcí a homosexuálních svazků, kde, především mezi mladými vzdělanými lidmi, můžeme v České republice pozorovat spíše liberálnější názorovou orientaci. Dle Procházkové (2008) dokonce Češi zauímají k potratům podobně liberální postoj jako Nizozemci. Co se týče potenciálního zkreslení odpovědí, je možné, že se do výsledků mohly promítnout i konkrétní styly odpovídání respondentů. Může to být například tendence vyhýbat se extrémním odpovědím a volit spíše středové odpovědi (či naopak). Kdyby se takových respondentů objevilo více, mohlo by dojít ke zkreslení získaných výsledků, například jednotlivých průměrů. Samotná experimentální manipulace je limitována možným prohlédnutím. Pokud by většímu množství respondentů bylo zjevné, čeho se pomocí příběhu snažím dosáhnout, nebylo by pak možné předpokládat, že jejich deklarovaná podpora trestu smrti opravdu bude ovlivněna čtením příběhu. Mohlo by to dokonce způsobit opak, tedy, že by pak účastníci schválně reportovali opačné výsledky, aby dokázali, že je zmanipulovat nelze. Tomu jsem se snažila předejít využitím otázek na politický konzervatismus a vhodně zvolenému zadání dotazníku.

Limitem této práce je rovněž využití vlastních škál. Co se týče škály měřící podporu trestu smrti, osobně ji (i na základě dostupných dat) považuji za poměrně funkční. Pokud bych se však měla zabývat podporou trestu smrti, aniž by mi vadilo, že participanti okamžitě prohlédnou záměr práce, zvolila bych větší množství položek zaměřujících se na různé aspekty trestu smrti. Snažila bych se tedy o hlubší a komplexnější prozkoumání problematiky. Mohla bych potom například uvažovat, zda není samotný postoj k trestu smrti tvořen více dimenzemi. Konkrétně by se mohl objevit rozdíl ve vnímání trestu smrti jako nástroje a v samotné podpoře jeho znovuzavedení v současnosti. Nebo je možné, že někteří lidé budou podporovat trest smrti jen ve velice specifických případech. Vzhledem k designu a záměru studie však nebylo možné toto hlubší zkoumání provést, a musela jsem počet otázek

limitovat na čtyři. Bylo také nutné položky formulovat poměrně obecně, aby příliš nevybočovaly mezi ostatními politickými postoji. Zpětně mám také výhrady ke konkrétní položce ve znění: „Myslím si, že je dobře, že v České republice není trest smrti praktikován“. Domnívám se, že může nastat situace, kdy respondent považuje trest smrti za dobrý nástroj, ale dostatečně nedůvěřuje České republice a jejích institucím (například soudům či policii) a proto zvolí souhlasnou odpověď. Pro tuto domněnku jsem sice nenalezla žádnou podporu v datech (položka dobře koreluje s ostatními), ale považuji ji za slabší stránku své škály.

Problematictější vnímám škálu měřící politický konzervatismus. Po vyřazení otázek o legalizaci lehkých drog zůstala součástí škály jen tři témata. Domnívám se, že politický konzervatismus je velmi široký konstrukt a bylo by tedy dobré se zaměřit na více aspektů, například na postoj k tradicím či k roli státu jako instituci. Objevila se zde také problematická položka, a to: „Nadměrnou migraci cizinců do České republiky vnímám jako ohrožení“. Dle jednoho z respondentů je tato otázka špatně položená. Podle něj slovo „nadměrně“ samo o sobě implikuje význam až příliš mnoho, což pak logicky znamená, že s tímto výrokem musí souhlasit. Jedná se o nešťastné využití slova, které mně osobně zavádějící nepřipadalo a nepovedlo se jej podchytit během kognitivních interview. Někteří respondenti si rovněž stěžovali, že neměli možnost zvolit neutrální středovou odpověď, například nevím či ani nesouhlasím, ani souhlasím. Dovedu si představit, že může nastat situaci, kdy člověk na nějaké téma opravdu nemá ujasněný názor, ovšem pro tuto formu Likertovy škály jsem se rozhodla z důvodu konzistence škál, tedy využití stejné škály u všech měřících metod. Zmíněné problémy by mohla vyřešit pilotáž metody, ale vzhledem k tomu, že politický konzervatismus považuji pouze za kontrolní proměnnou, která není součástí hlavní hypotézy (a náročnosti na počet respondentů), k tomuto kroku jsem nepřikročila.

4.3 Návrhy pro další výzkum

Výsledky tohoto výzkumu naznačují existenci záporného vztahu mezi obecnou vírou ve spravedlivý svět a podporou trestu smrti. Vzhledem k tomu, že se jedná o přesný opak toho, na co přišli Butler a Moran (2007), bylo by přínosné se tímto vztahem dále zabývat. S přihlédnutím k tomu, že srovnáváme dva výzkumy z odlišného prostředí, doporučuji

zaměření na kulturní a společenský kontext. Bylo by dobré také neopomenout právní zakotvení trestu smrti v legislativě, protože ačkoliv se v České republice zdá myšlenka trestu smrti být dávno překonanou, v jiných zemích je stále realitou. Bylo by nanejvýš zajímavé si položit otázku, zda je tedy možné, že role víry ve spravedlivý svět bude při predikci podpory trestu smrti fungovat v odlišných zemích a kulturních kontextech odlišně. Pokud by byl zájem výzkum replikovat či zvolit obdobný design, doporučuji využít i jinou metodu sběru dat, než přes sociální sítě (přestože to v době koronavirové krize není jednoduchý úkol). Jak zmiňuji výše v limitech práce, získaný vzorek se z větší části skládal ze studentů (nejčastěji vysokých škol), což logicky nemůže poskytnout dostatečně reprezentativní výsledky. Přimlouvám se za oslovení respondentů, jenž jsou pracující a mají pouze základní dosažené vzdělání, protože to je skupina, kterou se mi ve své práci nepodařilo oslovit.

Přestože nebylo možné podpořit hypotézu o moderačním efektu zarámování problematiky na vztah mezi obecnou vírou a podporou trestu smrti, jsem přesvědčená, že rámování problematiky by mělo mít své místo ve společenských vědách, především při zjišťování různých postojů. Samotný efekt rámování na podporu trestu smrti se ukázal být ve zkoumaném modelu významným, což je podpořeno i mnohými teoretickými poznatky (Noriss & Mullinix, 2019). Domnívám se tedy, že při dalším zkoumání podpory trestu smrti (ale ostatně i jiných společenských a politických témat) by se nemělo zapomínat na to, jakým způsobem je daná problematika zarámovaná a zda to nemohlo mít vliv na získané výsledky.

Při budoucím podrobnějším zkoumání podpory trestu smrti by se dalo uvažovat o tom, jak výzkumný proces zlepšit. Já jsem ve svém dotazníku použila pouze čtyři postojové otázky poměrně obecného charakteru. Domnívám se však, že by bylo vhodné využít i jiný způsob než tento, například využití informací o konkrétních trestných činech a zjišťování, zda by v tomto případě respondenti hlasovali pro trest smrti. Zajímavé by také bylo zkoumat polehčující a přitěžující okolnosti, které by lidé byli ochotni přijmout. Poté by bylo možné sledovat například to, zda je pro respondenty při rozhodování více zásadní typ trestného činu, kdo byl jeho obětí či charakteristiky samotného pachatele. Lze si představit, že právě faktory, jako například to, že obětí bylo malé dítě mohou výrazně ovlivnit aktuální podporu trestu smrti u konkrétního případu. Nemluvím však pouze o faktorech, které

podporu trestu smrti zvyšují, mohlo by tomu být i naopak. Pokud by se jednalo o pachatele, který kupříkladu sám v minulosti zažil brutální zacházení (například v rodině), můžeme polemizovat, zda by taková okolnost nepřispěla k většímu soucitu a naopak menší podpoře udělení trestu smrti. Pokud bychom chtěli zkoumat postoj k trestu smrti obecně (který by měl být relativně stálý), pak by dle mého názoru bylo vhodné vytvořit sérii různých fiktivních činů a strategicky obměňovat polehčující i přitěžující okolnosti a zkoumat trend souhlasu/nesouhlasu s udělením trestu smrti.

Použité zdroje

Anderson, A. L., Lytle, R., & Schwadel, P. (2017). Age, Period, and Cohort Effects on Death Penalty Attitudes in The United States, 1974-2014. *Criminology*, 55(4), 833–868. <https://doi.org/10.1111/1745-9125.12160>

Altemeyer, B. (1981). *Right-wing authoritarianism*. Winnipeg: University of Manitoba Press.

Banton, O., West, K., & Kinney, E. (2019). The surprising politics of anti-immigrant prejudice: How political conservatism moderates the effect of immigrant race and religion on inhumanization judgements. *British Journal of Social Psychology*, 59(1), 157–170. <https://doi.org/10.1111/bjso.12337>

Barring, L. (2008). *Trest smrti v dějinách lidstva*. Praha: Naše Vojsko.

Bègue, L., & Bastounis, M. (2003). Two Spheres of Belief in Justice: Extensive Support for the Bidimensional Model of Belief in a Just World. *Journal of Personality*, 71(3), 435–463. <https://doi.org/10.1111/1467-6494.7103007>

Beierlein, C., Werner, C. S., Preiser, S., & Wermuth, S. (2011). Are Just-World Beliefs Compatible with Justifying Inequality? Collective Political Efficacy as a Moderator. *Social Justice Research*, 24(3), 278–296. <https://doi.org/10.1007/s11211-011-0139-2>

Binka, B., Činčera, J., & Černý, M. (2015). Hodnoty v opravdovém světě. *Envigogika*, 10(1), 1–16. <https://doi.org/10.14712/18023061.505>

Bjarnason, T., & Welch, M. R. (2004). Father Knows Best: Parishes, Priests, and American Catholic Parishioners' Attitudes Toward Capital Punishment. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 43(1), 103–118.

Bondü, R., & Inerle, S. (2020). Afraid of injustice? Justice sensitivity is linked to general anxiety and social phobia symptoms. *Journal of Affective Disorders*, 272, 198–206. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2020.03.167>

Bones, P. D. C., & Sabriseilabi, S. (2018). Sinners in the Hands of an Angry God: An Exploration of Religious Forces on Support for the Death Penalty. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 57(4), 707–722. <https://doi.org/10.1111/jssr.12553>

Butler, B., & Moran, G. (2007). The impact of death qualification, belief in a just world, legal authoritarianism, and locus of control on venirepersons' evaluations of aggravating and mitigating circumstances in capital trials. *Behavioral Sciences & the Law*, 25(1), 57–68. <https://doi.org/10.1002/bsl.734>

Cohen, J. (1992). A power primer. *Psychological Bulletin*, 112(1), 155–159. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.112.1.155>

Corey, M., Troisi, J. D., & Nicksa, S. C. (2015). Tipping the Scales of Justice: The Influence of Victimization on Belief in a Just World. *Social Justice Research*, 509–525. <https://doi.org/10.1007/s11211-015-0252-8>

Dalajka, J. (2010). *Spravedlnost u patnáctiletých: víra ve spravedlivý svět, metoda a souvislosti* [Disertační práce, Masarykova univerzita] https://is.muni.cz/auth/th/qe3ki/Dalajka_2010_Spravedlnost_u_patna ctiletých_vira_ve_spravedlivy_svet_metoda_a_souvislosti.pdf

Dalbert, C. (2001). The justice motive as a personal resource: Dealing with challenges and critical life events. New York: Plenum Press.

Dalbert, C., Lipkus, I., Sallay H., & Goch, I. (2001). A just and an unjust world: structure and validity of different world beliefs. *Personality and Individual Differences*, 30(4), 561–577. [https://doi.org/10.1016/s0191-8869\(00\)00055-6](https://doi.org/10.1016/s0191-8869(00)00055-6)

Diaz, S., & Garza, R. (2015). The Troy Davis Effect: Does Information on Wrongful Convictions Affect Death Penalty Opinions? *Journal of Ethnicity in Criminal Justice*, 13(2), 111–130. <https://doi.org/10.1080/15377938.2014.936643>

Dicks-Mireaux, M. J. (1964). Extraversion-Introversion in Experimental Psychology. *Journal of Analytical Psychology*, 9(2), 117. <https://doi-org.ezproxy.muni.cz/10.1111/j.1465-5922.1964.00117.x>

Dittmar, H., & Dickinson, J. (1993). The perceived relationship between the belief in a just world and sociopolitical ideology. *Social Justice Research*, 6(3), 257-272. <https://doi.org/10.1007/bf01054461>

DSSS - národně a sociálně! (2015). Program DSSS 2015. <http://www.dsss.cz/program-dsss-2015>.

Freeman, N. J. (2006). Socioeconomic Status and Belief in a Just World: Sentencing of Criminal Defendants. *Journal of Applied Social Psychology*, 36(10), 2379-2394. <https://doi.org/10.1111/j.0021-9029.2006.00108.x>

Furnham, A. (1993). Just World Beliefs in Twelve Societies. *The Journal of Social Psychology*, 133(3), 317-329. <https://doi.org/10.1080/00224545.1993.9712149>

Gamliel, E. (2012). To end life or not to prolong life: The effect of message framing on attitudes toward euthanasia. *Journal of Health Psychology*, 18(5), 693-703. <https://doi.org/10.1177/1359105312455078>

George, D., & Mallery, M. (2010). SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference, 17.0 update (10a ed.) Boston: Pearson

Halabi, S., Statman, Y., & Dovidio, J. F. (2014). Attributions of responsibility and punishment for ingroup and outgroup members: The role of just world beliefs. *Group Processes & Intergroup Relations*, 18(1), 104-115. <https://doi.org/10.1177/1368430214546067>

Harnish, R. J., Bridges, K. R., & Gump, J. T. (2017). Predicting Economic, Social, and Foreign Policy Conservatism: the Role of Right-Wing Authoritarianism, Social Dominance Orientation, Moral Foundations Orientation, and Religious Fundamentalism. *Current Psychology*, 37(3), 668-679. <https://doi.org/10.1007/s12144-016-9552-x>

Havlíčková, E. (2020). Europoslanec Blaško: Kdyby se měl v Česku znovu zavést trest smrti, hlasoval bych pro [online]. *CNN Prima NEWS*. <https://cnn.iprima.cz/kdyby-se-mel-v-cesku-znovu-zavest-trest-smrti-hlasoval-bych-pro-rika-hynek-blasko-4244>.

Hockett, J. M., & Saucier, D. A. (2015). A systematic literature review of “rape victims” versus “rape survivors”: Implications for theory, research, and practice. *Aggression and Violent Behavior*, 25, 1–14. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2015.07.003>

Hoover, A., & Cunningham, K. (2014). Framing, Persuasion, Messaging, and Messengers. *Humanity & Society*, 38(4), 443–467. <https://doi.org/10.1177/0160597614544957>

Cheng, Y., Nudelman, G., Otto, K., & Ma, J. (2019). Belief in a Just World and Employee Voice Behavior: The Mediating Roles of Perceived Efficacy and Risk. *The Journal of Psychology*, 154(2), 129–143. <https://doi.org/10.1080/00223980.2019.1670126>

Christopher, A. N., Zabel, K. L., Jones, J. R., & Marek, P. (2008). Protestant ethic ideology: Its multifaceted relationships with just world beliefs, social dominance orientation, and right-wing authoritarianism. *Personality and Individual Differences*, 45(6), 473–477. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2008.05.023>

Jaroš, P. Historie trestu smrti v Českých zemích [online]. <http://www.lidskaprava.cz/student/trest-smrti/clanky/historie-trestu-smrti-v-ceskych-zemich>

Jones, A. M., & Brimbal, L. (2017). Lay perceptions of interrogation techniques: Identifying the role of Belief in a Just World and Right Wing Authoritarianism. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, 14(3), 260–280. <https://doi.org/10.1002/jip.1476>

Kahneman, D., & Tversky, A. (2000). *Choices, values, and frames*. Cambridge University Press.

Kaliuzhna, M. (2020). Symmetries and asymmetries in the belief in a just world. *Personality and Individual Differences*, 161, 109940. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2020.109940>

Kelly, J. T. (2012). *Framing Democracy: A Behavioral Approach to Democratic Theory* (1st ed.). Princeton University Press.

Kenny, D. A., Kaniskan, B., & McCoach, D. B. (2014). The Performance of RMSEA in Models With Small Degrees of Freedom. *Sociological Methods*

& *Research*, 44(3), 486–507.

<https://doi.org/10.1177/0049124114543236>

Kimport, K., & Doty, C. (2019). Interpreting the Truth: How People Make Sense of New Information about Abortion. *Women's Health Issues*, 29(2), 182–187. <https://doi.org/10.1016/j.whi.2019.01.004>

Klimus, R. (2007). Konzervativní strany v ČR a SR. Masarykova univerzita. Retrieved January 3, 2021, from https://is.muni.cz/th/h7l21/Diplomova_prace.pdf

Kümpel, A. S., & Haas, A. (2016). Framing Gaming: : The effects of media frames on perceptions of game(r)s. *Games and Culture*, 11(7–8), 720–744. <https://doi.org/10.1177/1555412015578264>

Lambert, E. G., Baker, D. N., Elechi, O. O., Jiang, S., Khondaker, M. I., Pasupuleti, S., & Hogan, N. L. (2016). Gender and cultural differences on death penalty support and views among Indian and U.S. college students. *Journal of Ethnicity in Criminal Justice*, 16(4), 254–271. <https://doi.org/10.1080/15377938.2015.1015195>

Lerner, M. J. (1965). Evaluation of performance as a function of performer's reward and attractiveness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 1, 355–360.

Lerner, M. J., & Simmons, C. H. (1966). Observer's reaction to the "innocent victim": Compassion or rejection? *Journal of Personality and Social Psychology*, 4(2), 203–210.

Lerner M. J. (1980). *The belief in a just world: A fundamental delusion* New York: Plenum.

Levy, I., & Reuven, Y. (2017). Predicting Punitive Disciplinary Techniques among Juvenile Care Workers Based on Ethnicity, Nationality, Religiosity and Belief in a Just World. *Child & Youth Care Forum*, 46(4), 519–537. <https://doi.org/10.1007/s10566-017-9393-2>

Lipkus, I. M., Dalbert, C., & Siegler, I. C. (1996). The Importance of Distinguishing the Belief in a Just World for Self Versus for Others: Implications for Psychological Well-Being. *Personality and Social*

POUŽITÉ ZDROJE

Psychology Bulletin, 22(7), 666-677.

<https://doi.org/10.1177/0146167296227002>

Lyon A. D. (2014). *The Death Penalty: What's Keeping It Alive*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield Publishers.

Mackey, C. D., & Dempsey, H. L. (2018). Personality Traits, Political Ideology, and Candidate Preference in the Deep South. *Modern Psychological Studies*, 23(2), 1–25.

McKee, I. R., & Feather, N. T. (2008). Revenge, Retribution, and Values: Social Attitudes and Punitive Sentencing. *Social Justice Research*, 21(2), 138–163. <https://doi.org/10.1007/s11211-008-0066-z>

Medvec, J. (2020). Robert Fico pre HN: Prikláňam sa viac k trestu smrti [online]. *Hospodárske noviny*. <https://slovensko.hnonline.sk/2189600-robert-fico-pre-hn-priklanam-sa-viac-k-trestu-smrti>

Milgram, S. (1963). Behavioral study of obedience. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 67, 371–378

Nesterova, M. (2011). Peculiarities of Prisoners' Perception of Justice and the Belief in a Just World. *Regional Review / Regionális Zinok*, 7, 46–6

Norris, R. J., & Mullinix, K. J. (2019). Framing innocence: an experimental test of the effects of wrongful convictions on public opinion. *Journal of Experimental Criminology*, 16(2), 311–334. <https://doi.org/10.1007/s11292-019-09360-7>

Nudelman, G. (2013). The Belief in a Just World and Personality: A Meta-analysis. *Social Justice Research*, 26(2), 105–119. <https://doi.org/10.1007/s11211-013-0178-y>

Otec zavražděného studenta ze Žďáru kandiduje do Sněmovny a volá po trestu smrti [online] (2017). *Novinky.cz*. <https://www.novinky.cz/domaci/clanek/otec-zavrazdeneho-studenta-ze-zdaru-kandiduje-do-sne-movny-a-vola-po-trestu-smrti-40031202>.

Pour, M. (2018). *Osobnostní prediktory konzervatismu, liberalismu a autoritářství* [Diplomová práce, Univerzita Karlova].

<https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/100263/120294207.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Procházková, K. (2008). *Interrupce a postoje k interrupcím: srovnání České republiky, Nizozemska a Španělska* [Bakalářská práce, Masarykova univerzita]. <https://is.muni.cz/th/dmmjc/>

Prusaczyk, E., & Hodson, G. (2019). The Roles of Political Conservatism and Binary Gender Beliefs in Predicting Prejudices Toward Gay Men and People Who Are Transgender. *Sex Roles*, 82(7–8), 438–446. <https://doi.org/10.1007/s11199-019-01069-1>

Puchmeltr, J. (2010). *Trest smrti* [Bakalářská práce, Univerzita Karlova]. <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/33055>

Ray, J. J. (1985). What Old People Believe: Age, Sex, and Conservatism. *Political Psychology*, 6(3), 525. <https://doi.org/10.2307/3791086>

Setzler, M. (2018). Measuring Bias against Female Political Leadership. *Politics & Gender*, 15(4), 695–721. <https://doi.org/10.1017/s1743923x18000430>

Scheck, B., Neufeld, P., & Dwyer, J. (2000). *Actual innocence: When justice goes wrong and how to make it right*. New York, NY: Penguin Group

Schwartz, S. H. (2012). An Overview of the Schwartz Theory of Basic Values. *Online Readings in Psychology and Culture*, 2(1), 1–20. <https://doi.org/10.9707/2307-0919.111>

Silveira, M. M. da, & Portuguese, M. W. (2019). Effects of Computer Use on Cognition, Emotional State, Quality of Life and Motor Skills of the Elderly. *Psicologia: Teoria e Pesquisa*; Vol 35. <https://doi-org.ezproxy.muni.cz/10.1590/0102.3772e3522>

Simeunovic-Patic, B. (2017). Attitudes toward victim and victimization in the light of the just world theory. *Temida*, 20(2), 203–218. <https://doi.org/10.2298/tem1702203s>

Spetz, J., Chapman, S. A., Bates, T., Jura, M., & Schmidt, L. A. (2019). Social and Political Factors Associated With State-Level Legalization of

Cannabis in the United States. *Contemporary Drug Problems*, 46(2), 165–179. <https://doi.org/10.1177/0091450919827605>

Stroebe, K., Postmes, T., Täuber, S., Stegeman, A., & John, M.-S. (2015). Belief in a Just What? Demystifying Just World Beliefs by Distinguishing Sources of Justice. *PLOS ONE*, 10(3), e0120145. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0120145>

Tuček, M. (2019). *Postoje občanů k trestu smrti* [online]. Praha: Centrum pro výzkum veřejného mínění. <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/ostatni/negativni-jevy-bezpecnost/4960-postoje-obcanu-k-trestu-smrti-kveten-2019>

Tversky, A., & Kahneman, D. (1981). The framing of decisions and the psychology of choice. *Science*, 211(4481), 453–458. <https://doi.org/10.1126/science.7455683>

Řápal, A. (2012). Kognitivně-motivační dispozice autoritářství [Bakalářská práce, Masarykova Univerzita]. <https://is.muni.cz/auth/th/ibifw/>

Van den Bos, K., & Maas, M. (2009). On the Psychology of the Belief in a Just World: Exploring Experiential and Rationalistic Paths to Victim Blaming. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 35(12), 1567–1578. <https://doi.org/10.1177/0146167209344628>

Vito, G. F., Higgins, G. E., & Vito, A. G. (2017). Kentuckian's Attitudes on Capital Punishment, 1989–2016. *American Journal of Criminal Justice*, 43(4), 861–870. <https://doi.org/10.1007/s12103-017-9429-z>

Wang, J., Wang, Z., Liu, X., Yang, X., Zheng, M., & Bai, X. (2021). The impacts of a COVID-19 epidemic focus and general belief in a just world on individual emotions. *Personality and Individual Differences*, 168, 110349. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2020.110349>

Wang, Y., Rodríguez de Gil, P., Chen, Y. H., Kromrey, J. D., Kim, E. S., Pham, T., Nguyen, D., & Romano, J. L. (2016). Comparing the Performance of Approaches for Testing the Homogeneity of Variance Assumption in One-Factor ANOVA Models. *Educational and Psychological Measurement*, 77(2), 305–329. <https://doi.org/10.1177/0013164416645162>

Watts, B. R. (2013). Conservative MPs launch attempt to bring back death penalty, privatise the BBC and ban burka. *The Telegraph*.
<https://www.telegraph.co.uk/news/politics/10133076/Conservative-MPs-launch-attempt-to-bring-back-death-penalty-privatise-the-BBC-and-ban-burka.html>

Wenzel, M. Ł., & Żerkowska-Balas, M. (2018). Framing Effect of Media Portrayal of Migrants to the European Union: A Survey Experiment in Poland. *East European Politics and Societies: And Cultures*, 33(1), 44–65.
<https://doi.org/10.1177/0888325418777058>

Wu, M. S., & Cohen, A. B. (2017). Justice Concerns After School Attacks: Belief in a Just World and Support for Perpetrator Punishment Among Chinese Adults and Adolescents. *Social Justice Research*, 30(3), 221–237.
<https://doi.org/10.1007/s11211-017-0286-1>

Yelderman, L. A., West, M. P., & Miller, M. K. (2018). Death penalty decision-making: Fundamental beliefs and the evaluation of aggravating and mitigating circumstances. *Legal and Criminological Psychology*, 24(1), 103–122. <https://doi.org/10.1111/lcrp.12141>

Yen, S. T., & Zampelli, E. M. (2017). Religiosity, political conservatism, and support for legalized abortion: A bivariate ordered probit model with endogenous regressors. *The Social Science Journal*, 54(1), 39–50.
<https://doi.org/10.1016/j.soscij.2016.12.002>

Yu, X., Ren, G., Huang, S., & Wang, Y. (2018). Undergraduates' Belief in a Just World and Subjective Well-Being: The Mediating Role of Sense of Control. *Social Behavior and Personality: An International Journal*, 46(5), 831–840.

Zuckerman, M., & Gerbasi, K. C. (1977). Belief in infernal control or belief in a just world: The use and misuse of the I-E scale in prediction of attitudes and behavior1. *Journal of Personality*, 45(3), 356–378.
<https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.1977.tb00158.x>

Příloha A Osnova kognitivního interview

1. Odhadněte prosím, jak dlouho by Vám dotazník zabralo vyplnit
2. Bylo vše srozumitelné? Jestli ne, co nebylo?
3. Dávaly všechny otázky smysl? Která případně ne?
4. Bylo Vám na dotazníku něco podezřelé či Vám něco nesesedělo?
Co bylo dle Vás účelem výzkumu?
5. Působil na Vás uvedený příběh vězněného člověka
důvěryhodně? Jestli ne, co se Vám nezdálo?
6. Vnímáte souvislost mezi politickými tématy a tematikou
spravedlnosti? Dává Vám to smysl?
7. Ovlivnil Vás příběh v odpovídání na otázky související s
politickými postoji? Jestli ano, jak? Jestli ne, dokážete popsat
proč?
8. Máte nějaké další připomínky? Co by se dalo zlepšit?

Příloha B Pilotáž

B.1 Zadání pilotáže

Instrukce:

Přečtěte si prosím následující příběh a poté vyplňte několik otázek, které se příběhu týkají. V nich budete odpovídat, zda souhlasíte s konkrétními tvrzeními. Nezapomeňte prosím odpovídat podle pravdy, neexistují žádné správné ani špatné odpovědi :)

(poté byl participantům přiřazen jeden z příběhů rámujících problematiku trestu smrti)

Otázky:

1. Uvedený příběh mi připadal spravedlivý
2. Trest smrti z uvedeného příběhu vychází jako nespravedlivý
3. Při čtení příběhu jsem pocíťoval/a pocit nespravedlnosti
4. Rozsudek trestu smrti v tomto příběhu mi připadal jako spravedlivá volba
5. Tento příběh by se dal použít jako dobrý argument pro znovuzavedení trestu smrti
6. Hlavní hrdina příběhu si nezasloužil za své činy zemřít
7. Čtení příběhu ovlivnilo (byť jen velmi lehce) můj postoj k trestu smrti

B.2 Výsledky pilotáže

Tabulka 5 - Deskriptivní statistiky položek z pilotáže

Položka	Skupina	N	M	SD	SE
Uvedený příběh mi připadal spravedlivý	Rizika	9	1,67	0,71	0,236
	Výhody	12	4,17	0,84	0,241
Trest smrti z uvedeného příběhu vychází jako nespravedlivý	Rizika	9	1,78	0,83	0,278
	Výhody	12	4,17	1,03	0,297
Při čtení příběhu jsem pocíťoval/a pocit nespravedlnosti	Rizika	9	1,44	0,53	0,176
	Výhody	12	3,42	1	0,288
Rozsudek trestu smrti v tomto příběhu mi připadal jako spravedlivá volba	Rizika	9	1,67	1	0,333
	Výhody	12	4,33	0,89	0,256
Tento příběh by se dal použít jako dobrý argument pro znovuzavedení trestu smrti	Rizika	9	1,33	0,5	0,167
	Výhody	12	3,92	1,08	0,313
Hlavní hrdina příběhu si nezasloužil za své činy zemřít	Rizika	9	1,33	0,5	0,167
	Výhody	12	2,67	1,07	0,310
Spravedlnost celkem	Rizika	9	4,89	1,62	0,539
	Výhody	12	11,75	2,14	0,617
Podpora celkem	Rizika	9	4,33	1,58	0,527
	Výhody	12	10,92	1,73	0,499

Příloha C Škála GBJW

Znění položek:

1. Myslím si, že svět je v podstatě spravedlivý
2. Věřím, že obecně lidé dostanou, co si zaslouží
3. Silně věřím v to, že nespravedlnosti ve všech oblastech života (např. práce, rodina, politika) jsou spíše výjimečné než pravidelné
4. Jsem přesvědčený/á, že lidé dříve či později jsou odškodněni za nespravedlnost, která se jim přihodila
5. Myslím si, že se lidé snaží být fér, když činí důležitá rozhodnutí
6. Jsem přesvědčený/á, že spravedlnost vždycky zvítězí nad nespravedlností

Příloha D Otázky k příběhu

Tučně jsou označeny položky, které ověřují, zda respondent příběh pozorně četl. Ostatní položky mají za cíl ověřit, jestli experimentální manipulace zafungovala dle očekávání. Na ty se odpovídalo pomocí stejné Likertovy škály, jako ve zbytku dotazníku.

1. Uvedený příběh mi připadal spravedlivý
2. **Jak se jmenoval muž, který v příběhu vystupoval?**
 - a) John Michaels
 - b) Paul Johnson
 - c) Michael Williams
 - d) William Pauly
3. Muž z příběhu si nezasloužil za své činy zemřít
4. **Z čeho byl muž z příběhu obviněn?**
 - a) Z vraždy
 - b) Z dvojnásobné vraždy
 - c) Z únosu
 - d) Z přepadení
5. Z osudu, který potkal muže z příběhu, jsem pocíťoval/a pocit nespravedlnosti
6. **Jak skončil uvedený příběh?**
 - a) Muž byl ospravedlněn a propuštěn
 - b) Muž si odpykal svůj trest a byl propuštěn
 - c) Muž byl za své činy popraven
 - d) Muž zemřel ve vězení stářím (ještě než došlo k vykonání rozsudku)
7. Udělený rozsudek mi v tomto příběhu připadal jako spravedlivá volba

Příloha E Politické postoje

Tučně označené položky měří podporu pro trest smrti, ostatní byly vytvořeny s cílem měřit politický konzervatismus.

1. Podstoupit umělé přerušení těhotenství (interrupci) je neospravedlnitelné
2. Souhlasím s tím, aby bylo homosexuálům umožněno vstupovat do manželství za stejných podmínek, jako heterosexuálním párům
3. **Podporuji myšlenku trestu smrti**
4. Počet migrantů z cizích zemí, kterým je umožněno žít v České republice, by měl být zvýšen
5. Legalizace lehkých drog je ohrožením pro naši kulturu a společnost
6. **Myslím si, že je dobře, že v České republice není trest smrti praktikován**
7. Právo ukončit nechtěné těhotenství považuji za správné
8. Homosexuální páry vnímám jako hrozbu pro koncept tradiční rodiny
9. Myslím si, že umělé přerušení těhotenství z jiných, než z vážných zdravotních důvodů, by mělo být v České republice zakázáno
10. **Za velmi závažné trestné činy je trest smrti na místě**
11. Nadměrnou migraci cizinců do České republiky vnímám jako ohrožení
12. Projevovat homosexuální orientaci je společensky nepřijatelné
13. **Žádný zločin není důvodem pro uložení trestu smrti**
14. Považuji za správné, že v České republice není užívání marihuany z nezdavotních důvodů legální

Příloha F Rámování na výhody TS

Paul Johnson, muž, který si přivydělával prodejem drog, byl v roce 2002 zatčen za brutální vraždu dvou mladých žen. Důkazy proti němu byly neochvějné, obsahovaly jak výpovědi několika důvěryhodných svědků, tak i biologický materiál nalezený na tělech obou obětí. Johnson už byl v minulosti navíc několikrát trestaný za četná napadení a znásilnění. Přestože se obhajoba snažila porotu přesvědčit, že obžalovaný trpí duševní poruchou, posudek několika psychologů prokázal, že ač má Johnson silné sklony k sadismu, je naprosto příčetný a zodpovědný za své jednání.

Johnson poté strávil téměř 9 let ve vězení, kde neustále vyvolával konflikty s ostatními spoluvězni. Několikrát dokonce velmi násilným způsobem napadl vězeňské dozorce. Během pobytu ve vězení také aktivně komunikoval s médii, kde opakovaně líčil své brutální činy a vyzýval své „fanoušky“, aby následovali jeho odkaz. Neustále také opakoval, že svých činů nelituje a že si obě mladé ženy smrt zasloužily. Dle vlastních slov se dokonce považoval za menší celebrity.

Téměř po dekádě za mřížemi došlo k plánované popravě. Johnson byl popraven pomocí smrtící injekce za velkého zájmu veřejnosti. Truchlící rodiny obou zavražděných žen se poté nechaly slyšet, že cítí velkou úlevu, že už tento muž nebude moci nikomu ublížit. Manžel jedné z obětí také uvedl, že je rád, že Johnson konečně přestane dostávat prostor v médiích a on i jeho syn, který kvůli Johnsonovi vyrůstá bez matky, konečně můžou nalézt alespoň částečný klid.

Příloha G Rámování na rizika TS

Michael Williams, válečný veterán armády USA a otec dvou dětí, byl v roce 2002 zatčen za vraždu. Jediné důkazy proti němu bylo svědectví dvou dětí, které uvedly, že muže viděly blízko místa činu, pár bot, který Williamsovi mohl padnout a stopy na těle oběti, které potenciálně mohly z těchto bot pocházet. Williams měl navíc alibi od několika svědků, kteří uvedli, že se muž v době vraždy pohyboval v jejich přítomnosti. I přesto byl Williams za svůj domnělý čin odsouzen k trestu smrti.

Muž poté strávil téměř 9 let ve vězení, kde byl několikrát napaden. Během jeho pobytu za mřížemi se mu také rozpadly rodinné vztahy a odcizil se od své ženy i svých dvou dětí. V rámci příprav na popravu si Williams vybral své poslední jídlo, nechal si změřit míry na svůj pohřební oblek a jeho rodiče zařídili všechny náležitosti budoucího smutečního obřadu. Krátce před samotným usmrcením však přišly nečekané zprávy. Analýza DNA odhalila, že Williams nebyl skutečným vrahem a muž byl tedy po necelé dekádě nespravedlivého věznění propuštěn.

Po propuštění se však šťastný konec nekonal. Vazby z Williamsova předchozího života již byly zpřetrhány a vlastní komunita ho odmítla znovu přijmout zpět mezi sebe. Měl také velké problémy najít si práci a byl na tom finančně opravdu špatně. Dokonce byl jednu dobu i bez domova a žil na ulici. Jeho problémy zapříčiněné justiční chybou způsobily, že i v současné době má stále problém znovu zapadnout do společnosti a začít konečně opět žít normální život.

Příloha H Informovaný souhlas

Dobrý den,

jmenuji se Michaela Geržičáková a jsem studentkou třetího ročníku psychologie na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně. Obracím se na Vás s prosbou o spolupráci na výzkumu v rámci bakalářské práce. Ve své práci se zabývám vnímáním trestní spravedlnosti a postoji spojenými s touto tematikou. Výzkum probíhá formou online dotazníku a jeho vyplnění by Vám mělo zabrat 5-15 minut.

Dotazník je zcela anonymní a nebude tedy možné Vás podle Vašich odpovědí identifikovat. Vše, co v dotazníku uvedete, bude použito pouze pro účely tohoto výzkumu, následného sepsání bakalářské práce a případné publikace. Otázky nejsou povinné, takže máte možnost kteroukoliv otázku vynechat. Vaše účast je naprosto dobrovolná, tedy kdykoliv v průběhu vyplňování dotazníku se můžete rozhodnout od své účasti ve výzkumu odstoupit. V takovém případě stačí dotazník zavřít. V tomto dotazníku také neexistují žádné správné či špatné odpovědi, snažím se pouze zkoumat, jak se lidé ve vnímání trestní spravedlnosti liší.

Ještě Vás musím upozornit, že vzhledem k tématu práce se v dotazníku mohou objevit zmínky o násilí a násilných trestných činech (bez explicitních detailů). Pokud Vám takové informace nedělají dobře, můžete se rozhodnout dotazník nevyplňovat či kdykoliv jeho vyplňování přerušit. Z tohoto důvodu je také účast ve výzkumu omezená věkovou hranicí 18 let.

V případě jakýchkoliv nejasností, dotazů či připomínek mě neváhejte kontaktovat na adrese 483698@mail.muni.cz.

Předem Vám moc děkuji za Váš čas a ochotu jej věnovat mé práci.

Kliknutím na tlačítko "Pokračovat" stvrzujete, že jste starší 18 let a rozumíte všem výše uvedeným informacím.

Příloha I Debriefing

Vaše odpověď byla zaznamenána!

Ještě jednou Vám chci moc poděkovat za Vaši účast v mém výzkumu. Zároveň Vás chci ubezpečit, že je přirozené, že se různí lidé velice liší ve svých postojích ohledně témat, která se v dotazníku objevila. Neexistuje žádná univerzální pravda, která udává, co je správné a přítomnost individuálních rozdílů v názorech je naprosto v pořádku. Právě tyto rozdíly mi poskytují prostor detailněji prozkoumat problematiku víry ve spravedlivý svět, kterou se ve své práci primárně zabývám.

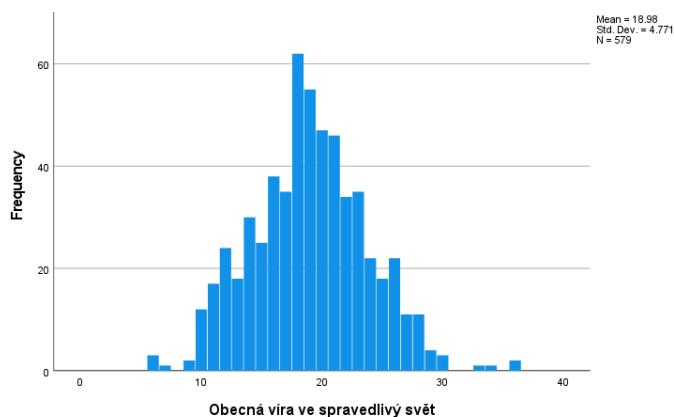
Konkrétním cílem mé práce v oblasti trestní spravedlnosti je ověřit, jak různé informace o trestu smrti a naše představa o celkové spravedlnosti či nespravedlnosti okolního světa společně ovlivňují naši podporu trestu smrti. Další otázky týkající se odlišných témat potom sloužily ke zjištění, do jaké míry je Váš pohled na svět spíše konzervativní či liberální. Ukazuje se totiž, že i to může být potenciální faktor, který v podpoře trestu smrti hraje roli. Konzervativní smýšlení se navíc dle současných poznatků často vyskytuje spolu s vírou ve spravedlnost světa, což mohu pomocí Vašich odpovědí ověřit.

Závěrem bych Vám ráda ještě naposledy poděkovala za Váš čas a připomínám, že v případě jakýchkoliv dotazů můžete napsat na adresu 483698@mail.muni.cz.

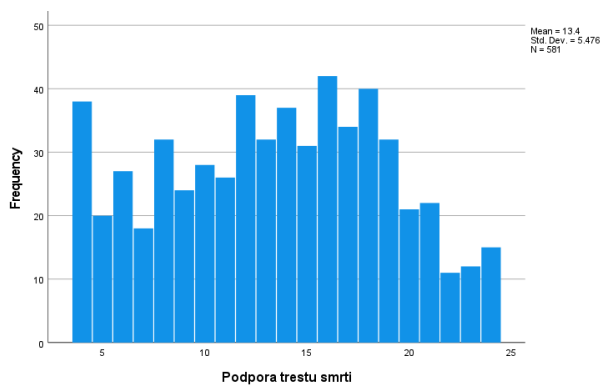
Michaela Geržičáková

Příloha J Grafy rozložení proměnných

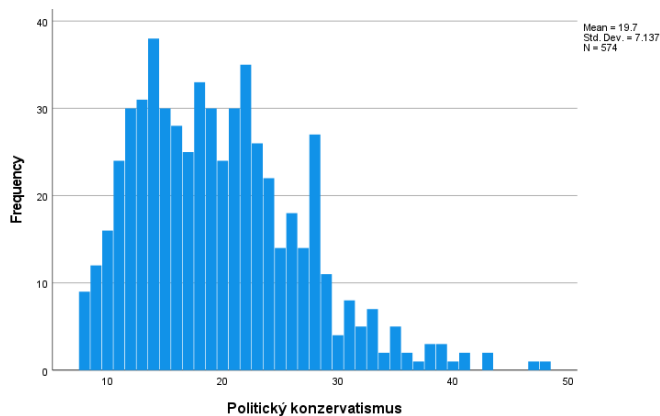
Graf 2 - Rozložení proměnné obecné víry ve spravedlivý svět

Graf 3 - Rozložení proměnné podpora trestu smrti

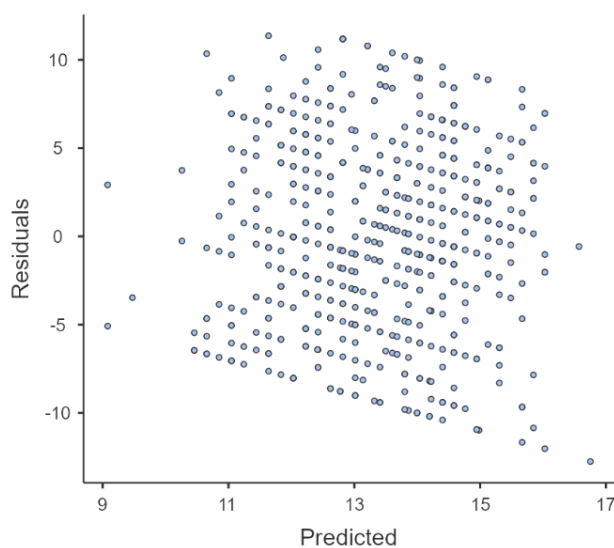

Graf 4 - Rozložení proměnné politický konzervatismus

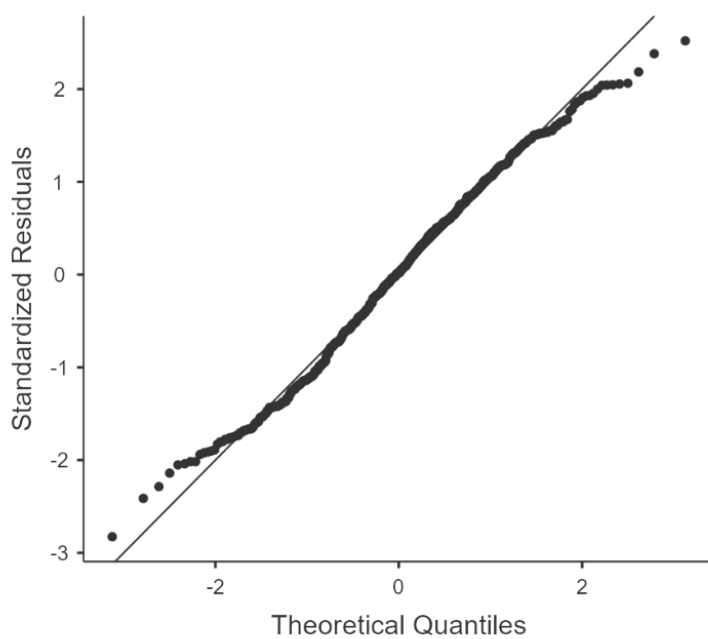

Příloha K Grafy pro ověření předpokladů

Graf 5 - Scatterplot reziduí a predikovaných hodnot

Graf 6 - Q-Q graf rozložení standardizovaných reziduí

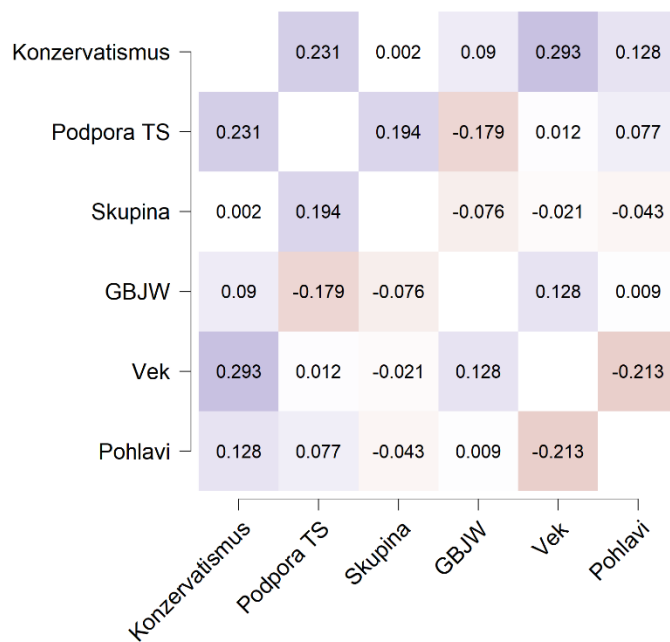
Příloha L Korelace proměnných

Tabulka 6 - Korelační tabulka proměnných

Proměnná		Konzervatismus	Podpora TS	Skupina	GBJW	Věk	Pohlaví
Konzervatismus	r	—					
	p	—					
Podpora TS	r	0,23	—				
	p	< ,001	—				
Skupina	r	0,002	0,19	—			
	p	0,96	< ,001	—			
GBJW	r	0,09	-0,18	-0,08	—		
	p	0,03	< ,001	0,07	—		
Věk	r	0,29	0,01	-0,02	0,13	—	
	p	< ,001	0,77	0,62	0,002	—	
Pohlaví	r	0,13	0,08	-0,04	0,01	-0,21	—
	p	0,002	0,07	0,3	0,84	< ,001	—

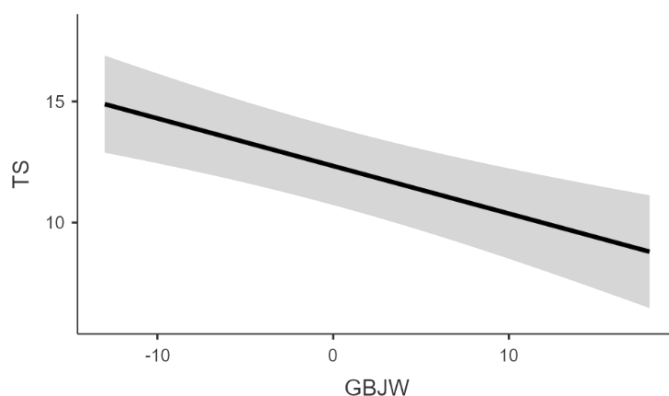
Pozn. tučně jsou vyznačeny signifikantní korelace ($p < .05$)

Graf 5 - Heat mapa korelací proměnných

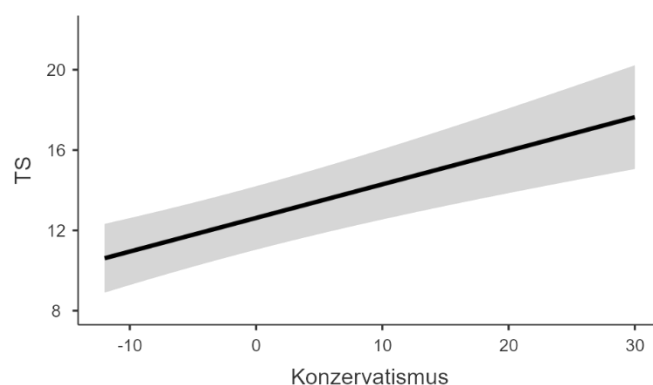

Příloha M Znáznornění vztahů proměnných

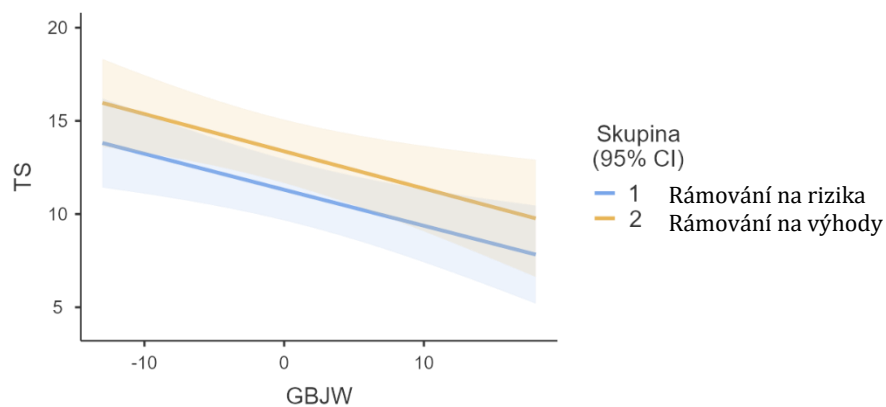
Graf 6 - Efekt GBJW na podporu trestu smrti

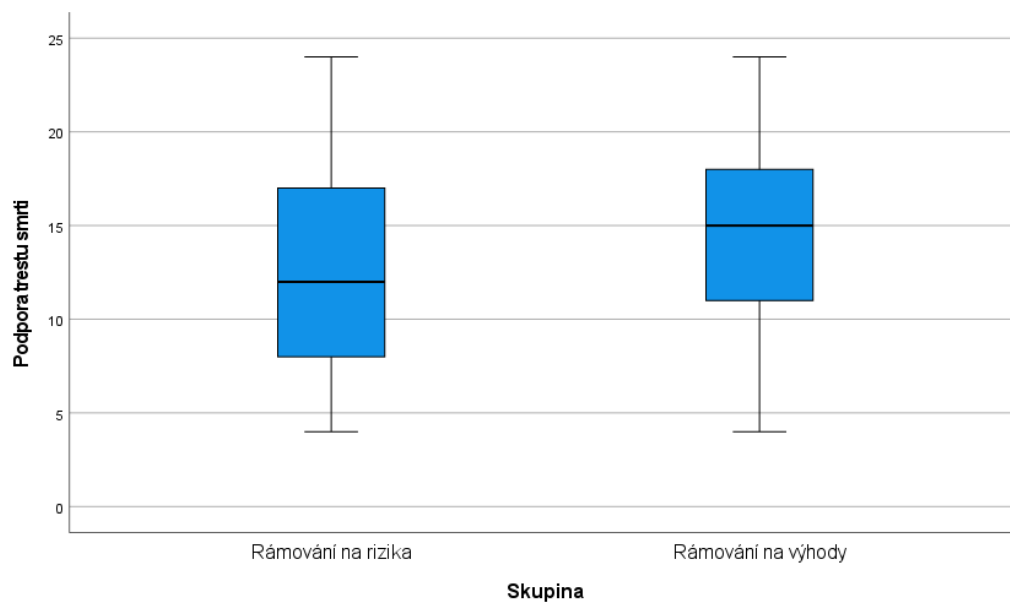
Graf 7 - Efekt politického konzervatismu na podporu trestu smrti

Graf 8 - Efekt GBJW na podporu trestu smrti při odlišném zarámování

Graf 9 - Boxploty (s CI) míry podpory trestu smrti pro jednotlivé skupiny

Graf 10 - Boxploty (s CI) míry podpory trestu smrti pro nejvyšší dosažené vzdělání

